

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Rapportage 2019

Internationale Mensenrechtenprocedures

Rapportage 2019 | Internationale Menschenrechtenprocedures | Rapportage 2019 | Internationale Menschenrechtenprocedures | Rapportage 2019 | Internationale Menschenrechtenprocedures

MexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosBogotaKairoHarareLagosManagua
HamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoalaLima
WellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParisRabatDüsseldorfTok
emburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDera
SofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotaPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheran
AbiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBc
osAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTe
KingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoulMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomay
TorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskwaAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBai
LaLusakaAntwerpenSaoPauloBagdadLaPazParisTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbu DhabiTelAvivLondenIstanboelAlmatyBangkokHels
inkinJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretoriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRiy
adAngelesKingstonAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenSto
WellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLuxemburgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanCaracasPraagKarachiK
arajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekRiyadLuandaMadridVaticaanstadWarschauB
VancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrankfurtAmMainMelbou
nchenAtheneDüsseldorfKampalaCannerraBamakoIslambadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundeRiyadhMuscatKampal
MadridBelgradoBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingt
onWenenHongKongBogotaLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanMont
VancouverAnkaraBarcelonaPazColomboWarschauMadridPretoriaBonnAtheneIstanboelWashingtonWellingtonKhartoumBonnLusakaDubl
nghaiWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkKhartoumAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusaka
RabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCannerraHamburgRiyadPraagIslambadAbu DhabiQuito
WashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoulHongKongFrankfurtAmMainKara
CinLavalLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorf
NewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundeAddisAbe
MadridBangkokDüsseldorfTelAvivParisSeoulParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParisKievBarcelonaAcraZagrebRiyadLosAngelesMil
DarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoumBoedapestAbu DhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSarajevoAlgier
tersburgShanghaiBagdadJakartaKoalaLoempoeTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagoIslambadKing
damascusTunisBogotaKopenhagenWenenCaracasBernKeoalaLoempoeTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiy
adKhartoumZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopen
hagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbu DhabiWenenSanJoséKoweitWenenKievParisBuenosAiresMadridKoweitHarareParisMoskouPretoriaTri
dadDamasusPraagKobeKoalaLoempoeKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParisHoustonWindhoekParamariboB
BonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBo
yBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCannerraAbu Dhabi
WindhoekWenenDarEsSalaamBrasiliaKoweitParisJakartaIstanboelTeheranKhartoumAbujaParisStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoulBangkokW
LaPazParamariboBoekarestSarajevoKoalaLoempoeBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCannerraE
ParisJLaPazWenenAcraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanboelBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraE
KhartoumDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosBogotaKairo
LagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaam
KofiaKoalaLoempoeWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonPar
DüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgrado
burgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotaPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanV
MexicoTeheranAbu DhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliL
AnkaraManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNe
RiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoulMontevideoBrasiliaP
AnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskwaAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelona
sManaguaBarcelonaLusakaAntwerpenSaoPauloBagdadLaPazParisTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbu DhabiTelAvivLondenIstanbo
elYagrebBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretoriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWind
hoekBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHaml
KopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLuxemburgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmar
PraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekRiyadLuandaMadridVat
icnaanstadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrank
furtAmMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCannerraBamakoIslambadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundeR
MuscatKampalaParisMadridBelgradoBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwer
DüsseldorfWashingtonLusakaWenenHongKongBogotaLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputo
sMilaanMontevideoVancouverAnkaraBarcelonaPraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAtheneIstanboelWashingtonWellingtonKhartoe
LusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkKhartoumAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSant
eChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijnHongKongMilaanCannerraHamburgNairobiPraagIslamb
adAbu DhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoulHongKongFra
AmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChi
nDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKi
undAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParisSeoulParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParisKievBarcelonaAcraZagreb
LosAngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoumBoedapestAbu DhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBueno
SarajevoAnkaraStPetersburgShanghaiBagdadJakartaKoalaLoempoeTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongCh
IslambadKingstonDamasusTunisBogotaKopenhagenWenenCaracasBernKeoalaLoempoeTokioDublinAlmatyAtheneRiyadPortOfS
BonnShanghaiRiyadKhartoumZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAires
ShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbu DhabiWenenSanJoséKoweitWenenKievParisBuenosAiresMadridKoweitHararePa
risRiyadMadridDamasusPraagKobeKoalaLoempoeKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParisHoustonW
KhartoumParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDe
LaPazQuitoBogotaBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomb
berraAbu DhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoweitParisJakartaIstanboelTeheranKhartoumAbujaParisStockholmTorontoNewDelhi
SeoulBangkokWenenLaPazParamariboBoekarestSarajevoKoalaLoempoeBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnk
nAnkaraCannerraBogotaParisLaPazWenenAcraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanboelBoedapestHamburgVancouverDhakaDu
nKongKAnkaraAlgiersKhartoumDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpe
osBogotaKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkara
LagosColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoel
eBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskwaAlgiersAbidjanParamariboMaputoMan
nKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaAntwerpenSaoPauloBagdadLaPazParisTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbu DhabiT
LondenIstanboelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretoriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSar
HelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLuxemburgSofiaHoustonRi
y

Rapportage 2019

Internationale Mensenrechtenprocedures

Afdeling Internationaal Recht
Directie Juridische Zaken
Ministerie van Buitenlandse Zaken

Inhoud

Voorwoord	4
Raad van Europa	8
Europees Hof voor de Rechten van de Mens	9
Comité van Ministers	24
Europees Comité voor Sociale Rechten	27
Verenigde Naties	28
Mensenrechtencomité	29
Comité tegen Foltering	37
Overige ontwikkelingen	42
Raad van Europa	43
Verenigde Naties	47
Bijlagen: overzichten en statistieken	49
Bijlage I Raad van Europa	50
Bijlage II Verenigde Naties	60

Voorwoord

U vindt in deze rapportage over het jaar 2019 zoals gebruikelijk samenvattingen van alle uitspraken en beslissingen in zaken m.b.t. internationale mensenrechtenprocedures waarbij het Koninkrijk der Nederlanden betrokken is geweest, ongeacht de instantie waarvoor werd geprocedeerd. Tevens treft u informatie aan die in het verlengde ligt van, of van direct belang is voor de procedures, alsmede overzichten en statistieken.

In 2019 heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) slechts één uitspraak gedaan in een zaak tegen het Koninkrijk. In deze zaak constateerde het EHRM een schending van het recht op een eerlijk proces. Het Mensenrechtencomité van de Verenigde Naties kwam in 2019 tot twee zienswijzen in zaken tegen het Koninkrijk. Eénmaal kwam het tot de conclusie dat er een schending had plaatsgevonden van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR). Dit betrof het oordeel dat het Koninkrijk niet in voldoende mate had voorzien in een minimale inkomensvoorziening ten behoeve van het kind van verzoekster. In de tweede zienswijze concludeerde het Mensenrechtencomité dat er geen sprake is geweest van schending van het IVBPR.

151

In 2019 heeft Nederland twee keer als derde partij geïntervenieerd. Hierdoor is de lijst zaken bij het EHRM ten opzichte van afgelopen jaar –Bijlage I onder het kopje ‘Zaken tegen andere landen in behandeling op 31 december 2019’- bijna verdubbeld.

Ten aanzien van de fase van het toezicht op naleving van uitspraken van het EHRM is vermeldenswaardig dat in zaken betreffende het Koninkrijk in 2019 voor het eerst gebruik is gemaakt van de mogelijkheid voor niet-gouvernementele organisaties en nationale mensenrechteninstututen om informatie aan het Comité van Ministers te verstrekken. Deze mogelijkheid werd in 2017 geïntroduceerd als follow-up van de Verklaring van Brussel (2015).

Het zal opvallen dat in deze rapportage bij alle zaken de namen van verzoekers zijn vervangen door initialen. Ook voor zaken die niet door het EHRM of door een van de mensenrechtencomités van de Verenigde Naties zijn geanonimiseerd, zijn wij op grond van de Algemene Verordening Gegevensbescherming verplicht om de betrokken persoonsgegevens te beschermen.

Bij de totstandkoming van deze rapportage zijn velen betrokken geweest.

Naast medewerkers en stagiairs van de Afdeling Internationaal Recht van Buitenlandse Zaken zijn dat de gedetacheerde collega van de Raad van State en collega's van de ministeries van Justitie en Veiligheid, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Economische Zaken en Klimaat, Financiën, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, alsmede van de Immigratie en Naturalisatiedienst en het Openbaar Ministerie.

We hopen u met deze jaarrapportage een bruikbaar en inzichtelijk document te geven over de Nederlandse inbreng in procedures op het gebied van mensenrechten. Voor commentaar, suggesties of verzoeken om informatie kunt u te allen tijde contact opnemen:

djz-mensenrechten@minbuza.nl, tel. (+31) (0)70 348 6724.

Den Haag, april 2020

Het cluster mensenrechten

| 6 |

Kanta Adhin
Marjolein Busstra
Ingrid Helmich
Jannie Hoving
Jetske Klein
Babette Koopman
Noortje van Rijssen

*Afdeling Internationaal Recht
Directie Juridische Zaken*

Raad van Europa

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Uitspraken

H.J.C.K. (23192/15, 28 mei 2019)

Verzoeker werd op 19 augustus 2009 aangehouden op verdenking van het verspreiden van kinderporno eerder dat jaar. Het eerste politieverhoor (het zgn. sociaal verhoor) vond met instemming van verzoeker plaats voordat verzoeker een advocaat had kunnen raadplegen. Bij de aanvang van het tweede politieverhoor op 20 augustus 2009 stelde verzoeker dat hij graag zou worden bijgestaan door zijn advocaat tijdens het politieverhoor. De Nederlandse wetgeving voorzag destijds echter niet in het recht op aanwezigheid van een advocaat tijdens het politieverhoor. Minderjarigen hadden op grond van het Nederlands recht wel de mogelijkheid om door een advocaat te worden bijgestaan. Aangezien verzoeker meerderjarig was, werd het verzoek geweigerd en vond het politieverhoor buiten aanwezigheid van de advocaat plaats. Uiteindelijk werd verzoeker door de rechtbank Den Haag veroordeeld. Ook in hoger beroep werd verzoeker veroordeeld. Een door hem ingediend cassatieberoep bij de Hoge Raad werd verworpen. In geen van de procedures werd geoordeeld dat verzoeker recht had op een advocaat tijdens het politieverhoor.

In de periode na het politieverhoor en de veroordeling van verzoeker en voor de klacht bij het EHRM, heeft de Hoge Raad de regels betreffende het recht op rechtsbijstand tijdens een politieverhoor aangescherpt in navolging van de zaak Salduz tegen Turkije (36391/02, 27 november 2008). De Hoge Raad oordeelde in 2015 dat een verdachte recht heeft op bijstand van een advocaat tijdens politieverhoren, behalve als er dwingende redenen zijn om dat recht te beperken (ECLI:NL:HR:2015:3608). Daarnaast was inmiddels een voorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering ingediend bij de Tweede Kamer om onder meer het recht op bijstand van een advocaat tijdens politieverhoren wettelijk vast te leggen, in overeenstemming met EU Richtlijn 2013/48/EU. Om de praktijk enige tijd te geven om kennis te nemen van zijn arrest, besloot de Hoge Raad dat het recht op bijstand van een advocaat tijdens het politieverhoor vanaf 1 maart 2016 zou gelden.

Verzoeker klaagt bij het EHRM dat zijn recht op een eerlijk proces, zoals bedoeld in artikel 6 EVRM is geschonden, nu het verzoek voor aanwezigheid

van een advocaat tijdens het politieverhoor onterecht was afgewezen. De Nederlandse regering voert met het oog op ontwikkelingen inzake het recht op bijstand van een advocaat tijdens de strafrechtelijke procedure geen inhoudelijk verweer.

Het EHRM oordeelt, onder verwijzing naar de uitspraak *Beuze tegen België* (71409/10, 9 november 2018), dat uit het recht op een eerlijk proces, zoals bedoeld in artikel 6 EVRM, tevens het recht op bijstand van een advocaat tijdens een politieverhoor voortvloeit. Dit recht kan slechts omwille van dwingende redenen worden beperkt. Volgens het EHRM is in dit geval niet gebleken dat ten tijde van de verhoren dwingende redenen bestonden om het recht op bijstand van een advocaat tijdens het verhoor te beperken. Dat er geen dwingende redenen bestonden voor de beperking betekent echter niet dat zonder meer sprake is van een schending van artikel 6 EVRM. Wel weegt het zwaar mee in de beoordeling van het EHRM of artikel 6 EVRM is geschonden. Het is aan de regering om overtuigend aan te tonen dat in de omstandigheden van het geval feitelijk geen sprake is geweest van een oneerlijk proces. Aangezien de Nederlandse regering hierop geen verweer heeft gevoerd, oordeelt het EHRM dat er sprake is van een schending van artikel 6 lid 1 en lid 3, sub c van het EVRM.

Beslissingen

N.O.V. (68328/17, 8 januari 2019)

Verzoeker, in bezit van de Britse nationaliteit en woonachtig in Australië, werd in 2001 in Nederland verdacht gesteld van medeplichtigheid aan het smokkelen van een lading MDMA pillen over de Duitse grens. Deze lading was bedoeld voor het maken van XTC pillen en was uiteindelijk bestemd voor de Australische markt, met hierbij de intentie om de drugs in automotoren via het Australische bedrijf van verzoeker het land in te smokkelen. In Duitsland werd medeplichtige, 'M', opgepakt en tijdens zijn strafproces bekende hij zowel zijn eigen betrokkenheid als de betrokkenheid van verzoeker.

In september 2003 werd verzoeker veroordeeld door de rechtbank. Verzoeker ging in hoger beroep tegen dit vonnis. Tijdens het hoger beroep werd M verhoord als getuige. M verklaarde in het verleden te zijn veroordeeld voor meened, maar weigerde verder inhoudelijk te getuigen met een beroep op zijn verschoningsrecht. Uiteindelijk werd verzoeker ook door het gerechtshof veroordeeld. Deze uitspraak werd in juni 2006 door de Hoge Raad bevestigd. In juli 2006 diende verzoeker een klacht in bij het EHRM, nu volgens hem zijn recht op een eerlijk proces, zoals bedoeld in artikel 6 EVRM, zou zijn geschonden. Het EHRM oordeelde in 2012 dat er inderdaad een schending van artikel 6 EVRM had plaatsgevonden, aangezien de verklaring van M het doorslaggevende bewijsstuk was voor de veroordeling van verzoeker en verzoeker onvoldoende mogelijkheden had gekregen om de verklaring van M aan te vechten.

Verzoeker diende in november 2012 een verzoek tot herziening van de uitspraak van het gerechtshof in, dat gehonoreerd werd door de Hoge Raad, waarop de zaak werd terugverwezen naar het gerechtshof. Tijdens het proces werd M opnieuw verhoord, maar hij verklaarde zich door het tijdsverloop niet veel meer te herinneren. Wel verklaarde hij nooit te zijn bedreigd en heeft hij zijn eerder afgelegde verklaringen tegenover de Duitse politie niet ingetrokken. Uiteindelijk werd verzoeker wederom veroordeeld (tot zijn reeds uitgezeten straf). Ook deze uitspraak werd bekrachtigd door de Hoge Raad.

Verzoeker klaagt bij het EHRM dat zijn rechten onder artikel 6, lid 1 en lid 3, onder d van het EVRM zijn geschonden, aangezien zijn veroordeling na herziening opnieuw hoofdzakelijk was gebaseerd op de verklaring van M en verzoeker in zijn herzieningszaak niet de mogelijkheid had om op een

deugdelijke en effectieve wijze M te verhoren. Het EHRM overweegt dat de toelaatbaarheid en weging van bewijs in beginsel kwesties zijn die op nationaal niveau geregeld worden. Het feit dat een getuige bij verhoor verklaringen verandert of intrekt, of zich zaken niet kan herinneren, betekent niet dat het verhoor als niet-effectief beschouwd moet worden. Bovendien had M met zijn verklaring ook zijn eigen betrokkenheid toegegeven en werd zijn verklaring ondersteund door ander bewijs. Het gebruik van de verklaring van M door het gerechtshof voor de nieuwe veroordeling van verzoeker doet dan ook geen afbreuk aan de eerlijkheid van het proces. Het EHRM oordeelt dat de klacht van verzoeker onder artikel 35 lid 3 sub a en lid 4 EVRM kennelijk ongegrond is.

E.Y. (37115/11, 15 januari 2019)

Verzoekster is van Ethiopische afkomst. In 1986 werd zij zwanger en diende daarop haar ouderlijk huis te verlaten. Zij kreeg in Ethiopië een zoon, 'Y', die zij, voor haar vlucht naar Nederland in 1996, achterliet bij zijn pleegvader. Verzoekster vroeg asiel aan in Nederland en verkreeg in 2001 de Nederlandse nationaliteit. In 2002 reisde Y af naar Nederland, waar hij asiel aanvraag, dat in de eerste instantie werd afgewezen. In 2003 werd de voogdij van Y toegewezen aan verzoekster. Na jarenlange procedures kreeg Y in 2009 een verblijfsvergunning.

In 2005 vroeg verzoekster, die een uitkering ontving onder de Wet Werk en Bijstand, huurtoeslag aan, die vervolgens aan haar werd toegekend. In juli 2007 werd verzoekster door de Belastingdienst geïnformeerd dat zij sinds 2006 onrechtmatig huurtoeslag had ontvangen en een bedrag terugbetaald diende te worden, omdat Y in 2006 en 2007 geen rechtmatig verblijf in Nederland had gehad. Het door verzoekster hiertegen aangetekende bezwaar werd afgewezen. Het besluit van de Belastingdienst werd in beroep en in hoger beroep bevestigd door de rechter.

Verzoekster klaagt bij het EHRM allereerst dat de beëindiging van haar inkomensafhankelijke huurtoeslag een schending oplevert van haar recht op privé- en familielevens zoals bedoeld in artikel 8 EVRM. Daarnaast klaagt verzoekster dat artikel 14 in samenhang met artikel 8 EVRM is geschonden, omdat de beëindiging van haar inkomensafhankelijke huurtoeslag was gebaseerd op een discriminerend onderscheid tussen vreemdelingen die wel of geen rechtmatig verblijf hebben.

Het EHRM oordeelt dat artikel 8 en andere artikelen van het EVRM op zichzelf geen recht op uitkeringen en verstrekkingen geven. Daarnaast had

het besluit van de Belastingdienst, waarop de klacht van verzoekster ziet, geen betrekking op het bepalen van het verblijfsrecht van haar zoon, noch was deze gericht op het stopzetten van de samenwoning met haar zoon. Daarnaast had het besluit geen invloed op de uitkering van verzoekster. Gelet hierop leverde de beëindiging van de toeslag geen schending van artikel 8 EVRM op. Het EHRM verklaart de klacht van verzoekster op dit punt kennelijk ongegrond op grond van artikel 35, lid 3, sub a en lid 4 EVRM. Met betrekking tot de klacht op grond van artikel 14 in samenhang met artikel 8 EVRM, inhoudende het verbod op discriminatie, sluit het EHRM aan bij de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in deze zaak, inhoudende dat geen sprake is geweest van schending van artikel 14 in samenhang met artikel 8 EVRM. Het EHRM verklaart de op deze artikelen betrekking hebbende klacht dan ook kennelijk ongegrond op grond van artikel 35, lid 3, sub a en lid 4 EVRM.

A.J. e.a. (82077/17, 17 januari 2019)

Verzoekers zijn een moeder en haar twee minderjarige zonen, allen van Iraakse afkomst. Verzoekers menen dat zij bij uitzetting naar Irak zullen worden blootgesteld aan een reëel risico op behandeling in strijd met artikel 3 EVRM. Daarnaast menen zij dat zij geen toegang hebben tot een effectief rechtsmiddel, zoals bedoeld in artikel 13 EVRM.

Gedurende de procedure krijgen verzoekers een verblijfsvergunning. Verzoekers willen echter niet dat de zaak van de rol wordt geschrapt, aangezien hun klacht niet alleen gericht was op voorkomen van uitzetting, maar ook op de vraag of een grondige beoordeling van hun artikel 3 EVRM-klacht had plaatsgevonden en of er door de Nederlandse regering voldaan was aan de vereisten van artikel 13 EVRM.

Het EHRM concludeert dat door het verlenen van een verblijfsvergunning aan verzoekers er op dit moment geen risico meer bestaat dat zij zullen worden uitgezet naar Irak. Hiermee is ook het risico dat artikel 3 EVRM zal worden geschonden niet meer aanwezig. Gelet hierop en gelet op het feit dat de klachten in het kader van 13 EVRM en de procedurele kant van artikel 3 EVRM zodanig verbonden waren met de voorgenomen uitzetting van verzoekers, die nu niet langer aan de orde is, schrapt het EHRM, op grond van artikel 37, lid 1, onder c EVRM, de zaak van de rol.

A.R.B. (8108/18, 17 januari 2019)

Verzoeker, van Afghaanse nationaliteit, klaagt bij het EHRM dat zijn uitzetting naar Afghanistan hem zal blootstellen aan een reëel risico op behandeling in strijd met artikel 3 EVRM. Aan verzoeker wordt alsnog een verblijfsvergunning verleend, waarop de regering het EHRM verzoekt de zaak van de rol te schrappen. Verzoeker vraagt het EHRM echter de zaak niet van de rol te schrappen, omdat hij meent recht te hebben op financiële compensatie voor de jaren waarin hij op straat heeft moeten leven. Het EHRM oordeelt dat het geschil is opgelost, aangezien verzoeker een verblijfsvergunning heeft gekregen die hem in staat stelt in Nederland te blijven. Volgens het EHRM kan er alleen in het geval van een schending van het EVRM sprake zijn van financiële genoegdoening. Het EHRM schrapt de zaak van de rol op grond van artikel 37 EVRM.

S.A en A.J. (70475/14 en 70530/14, 12 maart 2019)

| 14 |

Verzoekster in de eerste zaak, “verzoekster A”, is de moeder van verzoekster in de tweede zaak, “verzoekster J”. Beide verzoeksters zijn van Afghaanse afkomst. Verzoekster A is samen met haar man en drie kinderen op een onbekende datum naar Nederland gereisd. In 1999 werd haar vierde kind, verzoekster J, geboren. Op 4 juli 2001 hebben verzoekster A, haar man en kinderen een verblijfsvergunning in Nederland gekregen. In 2008 trok de IND de verblijfsvergunning van de man van verzoekster A in. Dit intrekingsbesluit werd zowel in beroep als hoger beroep gehandhaafd. In de tussentijd heeft verzoekster A een aanvraag voor huur- en zorgtoeslag en het kindgebonden budget aangevraagd en gekregen. Bij besluit van 23 oktober 2012 heeft de Belastingdienst de toeslagen stopgezet, nu bleek dat haar man gedurende deze periode geen rechtmatig verblijf meer had in Nederland. Het door verzoekster A ingestelde bezwaar, beroep en hoger beroep tegen dit herzieningsbesluit zijn alle afgewezen. Verzoeksters klagen voor het EHRM dat het niet toekennen van de toeslagen een schending oplevert van het recht op familie- en privéleven, zoals bedoeld in artikel 8 EVRM. Het EHRM oordeelt dat artikel 8 en andere artikelen van het EVRM op zichzelf geen recht op uitkeringen en verstrekkingen geven. Daarnaast had de weigering van de toeslagen waar de klacht van verzoeksters op ziet geen betrekking op het bepalen van het verblijfsrecht van de echtgenoot van verzoekster A/vader van verzoekster J, noch was deze gericht op het stopzetten van de samenwoning van verzoeksters met haar echtgenoot/

vader. In het licht hiervan oordeelt het EHRM dan ook dat de weigering van de toeslagen geen schending oplevert van artikel 8 EVRM. De klacht wordt op grond van artikel 35, lid 3 sub a in samenhang met lid 4 EVRM kennelijk ongegrond verklaard.

Verzoeksters klagen daarnaast dat de weigering een schending oplevert van artikel 14 in samenhang met artikel 8 EVRM, omdat de beëindiging van de toeslagen zou zijn gebaseerd op een discriminerend onderscheid tussen vreemdelingen die wel of geen rechtmatig verblijf hebben. Met betrekking tot deze klacht sluit het EHRM aan bij de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in deze zaak, inhoudende dat geen sprake is geweest van schending van artikel 14 in samenhang met artikel 8 EVRM. Het EHRM oordeelt dat ook deze klacht kennelijk ongegrond is.

A.D. en L.K. (71815/14 en 71827/14, 12 maart 2019)

Eerste verzoekster, “verzoekster D”, is de moeder van tweede verzoekster, “verzoekster K”. Beide verzoeksters zijn van Afghaanse afkomst en genaturaliseerd Nederlander. Aan verzoekster D en haar kinderen (inclusief verzoekster K) is in 1998 een asielvergunning verleend. Op onbekende datum is de echtgenoot en vader van de kinderen Nederland ingereisd en diende in 2000 een asielaanvraag in. Deze is afgewezen op grond van artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag. Het daaropvolgende beroep en hoger beroep werden verworpen. Een daaropvolgende herhaalde asielaanvraag werd op 28 juni 2010 in een uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State definitief afgewezen.

In de tussentijd heeft verzoekster D zorgtoeslag en huurtoeslag aangevraagd en gekregen. Bij besluit van 14 juni 2013 heeft de Belastingdienst de toeslagen stopgezet, nu bleek dat haar man gedurende deze periode geen rechtmatig verblijf meer had in Nederland. Het door verzoekster D ingestelde bezwaar, beroep en hoger beroep tegen dit herzieningsbesluit zijn alle afgewezen.

Verzoeksters klagen voor het EHRM dat het niet toekennen van de toeslagen een schending oplevert het recht op familie- en privéleven, zoals bedoeld in artikel 8 EVRM, aangezien het besluit hen zou dwingen te kiezen tussen een bestaan in armoede of een gezinsleven met echtgenoot/vader van verzoeksters.

Het EHRM oordeelt dat artikel 8 en andere artikelen van het EVRM op zichzelf geen recht op uitkeringen en verstrekkingen geven. Daarnaast had de weigering van de toeslagen waar de klacht van verzoeksters op ziet geen

betrekking op het bepalen van het verblijfsrecht van de echtgenoot van verzoekster D/vader van verzoekster K, noch was deze gericht op het stopzetten van de samenwoning van verzoeksters met haar echtgenoot/vader. In het licht hiervan oordeelt het EHRM dan ook dat de weigering van de toeslagen geen schending oplevert van artikel 8 EVRM. De klacht wordt, op grond van artikel 35, lid 3 onder a jo. lid 4 EVRM, kennelijk ongegrond verklaard.

Verzoeksters klagen daarnaast dat de weigering een schending oplevert van artikel 14 jo. artikel 8 EVRM, omdat de beëindiging van de toeslagen zou zijn gebaseerd op een discriminerend onderscheid tussen vreemdelingen die wel of geen rechtmatig verblijf hebben. Met betrekking tot deze klacht sluit het EHRM aan bij de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in deze zaak, inhoudende dat geen sprake is geweest van schending van artikel 14 jo. artikel 8 EVRM. Het EHRM oordeelt dat ook deze klacht kennelijk ongegrond is.

| 16 |

S.H. (36558/14, 12 maart 2019)

Verzoekster is een Afghaanse staatsburger en is op een onbepaalde datum, samen met haar man, "B", en haar kinderen, van Afghanistan naar Nederland gevlucht. In Nederland hebben zij asiel aangevraagd en verkregen. Deze verblijfsvergunning asiel werd ingetrokken nadat de echtgenoot van verzoekster, B, verdacht werd van betrokkenheid bij misdrijven, zoals omschreven in artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag. Daarnaast is B. ongewenst verklaard.

Op een niet nader genoemde datum heeft verzoekster huurtoeslag, zorgtoeslag en kindgebonden budget aangevraagd voor het fiscale jaar 2012. Aangezien B niet in bezit was van een geldige verblijfsvergunning, werden al deze aanvragen afgewezen. In beroep en hoger beroep werd deze beslissing gehandhaafd.

Verzoekster klaagt voor het EHRM dat het niet toekennen van de toeslagen een schending oplevert van artikel 8 EVRM, aangezien zij door deze afwijzing wordt gesteld te kiezen tussen een leven in armoede of een leven gescheiden van de vader van haar kinderen.

Het EHRM oordeelt dat artikel 8 en andere artikelen van het EVRM op zichzelf geen recht op uitkeringen en verstrekkingen geven. Daarnaast had de weigering van de toeslagen waar de klacht van verzoekster op ziet geen betrekking op het bepalen van het verblijfsrecht van B, noch was deze gericht op het stopzetten van de samenwoning van verzoekster en haar

kinderen met B. In het licht hiervan oordeelt het EHRM dan ook dat de weigering van de toeslagen geen schending oplevert van artikel 8 EVRM. De klacht wordt, op grond van artikel 35, lid 3 onder a en lid 4 EVRM, kennelijk ongegrond verklaard.

Verzoekster klaagt daarnaast dat de weigering een schending oplevert van artikel 14 in samenhang met artikel 8 EVRM. Met betrekking tot deze klacht sluit het EHRM aan bij de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in deze zaak, inhoudende dat geen sprake is geweest van schending van artikel 14 in samenhang met artikel 8 EVRM. Het EHRM oordeelt dat ook deze klacht, op grond van artikel 35, lid 3, onder a en lid 4 EVRM, kennelijk ongegrond is.

G.S. (34299/14, 12 maart 2019)

Verzoekster is een genaturaliseerd Nederlands staatsburger, van Afghaanse origine. De echtgenoot van verzoekster, "A", heeft in januari 1997 in Nederland asiel gekregen. In 2000 is hij herenigd met verzoekster en hun drie kinderen, "S", "O" en "H", in Nederland. In 2002 is hun vierde kind, "M" geboren in Nederland. Op 4 mei 2004 heeft de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) de asielstatus van A, op grond van artikel 1F van het Vluchtelingenverdrag, ingetrokken. Omdat A geen rechtmatig verblijf meer had, werden aanvragen voor huurtoeslag en zorgtoeslag afgewezen en het kindgebonden budget op nihil bepaald.

Verzoekster klaagt voor het EHRM dat het niet toekennen van deze drie toeslagen een schending oplevert van haar recht op privé- en familieleven, zoals bedoeld in artikel 8 EVRM. Zij stelt dat als de vader van haar kinderen bij hen woont in Nederland, haar kinderen door het gebrek aan toeslagen in armoede zullen moeten opgroeien. Daarnaast klaagt verzoekster dat artikel 8 in samenhang 14 EVRM is geschonden, nu bij de toekenning van toeslagen een onderscheid wordt gemaakt tussen mensen met en zonder rechtmatig verblijf.

Het EHRM oordeelt dat artikel 8 en andere artikelen van het EVRM op zichzelf geen recht op uitkeringen en verstrekkingen geven. Daarnaast zagen de besluiten tot afwijzing van de toeslagen niet op het bepalen van het verblijfsrecht van A. Daarnaast waren zij niet gericht op het beëindigen van het samenleven van A met zijn gezin. Hierdoor acht het EHRM de klacht kennelijk ongegrond, op grond van artikel 35, lid 3 sub a en lid 4 EVRM. Met betrekking tot de klacht op grond van artikel 14 in samenhang met

artikel 8 EVRM, inhoudende het verbod op discriminatie, sluit het EHRM aan bij de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State die zag op de afwijzing van de toeslagen, inhoudende dat geen sprake is geweest van schending van artikel 14 in samenhang met artikel 8 EVRM. Het EHRM verklaart de op deze artikelen betrekking hebbende klacht dan ook kennelijk ongegrond.

N.K. (58572/14, 6 juni 2019)

Verzoeker klaagt bij het EHRM dat zijn uitzetting naar Soedan hem zou blootstellen aan een reëel risico op behandeling in strijd met artikel 3 EVRM. Gedurende de procedure verhuist verzoeker naar Duitsland en krijgt daar een verblijfsvergunning. De Nederlandse regering verzoekt daarom het EHRM om de zaak te schrappen.

Het EHRM heeft hierop verzoeker de gelegenheid gegeven om op dit verzoek te reageren. Nadat reactie aan de kant van verzoeker uitblijft, besluit het EHRM op grond van artikel 37 EVRM de zaak van de rol te schrappen.

| 18 |

F.B. (54892/16, 25 juni 2019)

Verzoeker werd op 11 november 2013 aangehouden op verdenking van het overtreden van de Opiumwet, waaronder het smokkelen van grote hoeveelheden cocaïne naar Nederland. Op 14 november 2013 werd verzoeker door de rechter-commissaris van de rechtbank Rotterdam in voorlopige hechtenis genomen. De rechtszaak tegen verzoeker ving aan op 7 februari 2014. Op de terechtzitting werd door de rechtbank besloten tot aanhouding van de zaak in afwachting van de afronding van het onderzoek en, daaropvolgend, het vaststellen van mogelijke nadere onderzoeksmaatregelen. De rechtbank Rotterdam wees daarnaast het verzoek tot schorsing van de voorlopige hechtenis toe, op voorwaarde van de betaling van een borgsom van € 25.000,-. Aan de schorsing werd tevens de voorwaarde verbonden dat verzoeker zich gedurende de schorsingsperiode niet aan enig strafbaar feit schuldig zou maken.

Verzoeker werd op 12 maart 2016 opnieuw aangehouden, ditmaal op verdenking van opzetheling en verdere overtreding van de Opiumwet. Op 21 maart 2016 besloot de rechtbank Rotterdam de schorsing van de voorlopige hechtenis van verzoeker op te heffen, aangezien verzoeker zich niet aan de voorwaarden voor de schorsing had gehouden.

Verzoeker meent dat de beslissing van de rechtbank Rotterdam tot opheffing van de schorsing van de voorlopige hechtenis was gebaseerd op

de veronderstelling dat verzoeker nieuwe strafbare feiten had begaan, ondanks dat hij voor deze nieuwe feiten (nog) niet was veroordeeld. Dit levert volgens verzoeker strijd op met de onschuldpresumptie als bedoeld in artikel 6, lid 2 EVRM.

Het EHRM overweegt dat het voor het opheffen van een schorsing van voorlopige hechtenis voldoende is dat er een verdenking bestaat dat een verdachte een nieuw strafbaar feit heeft begaan. Er hoeft dan ook niet te worden gewacht op een definitieve veroordeling voor het nieuwe strafbare feit. Ten aanzien van de onschuldpresumptie overweegt het EHRM dat voor verlengen van de voorlopige hechtenis de enkele omstandigheid dat iemand wordt verdacht van een strafbaar feit geen strijd oplevert met artikel 6 EVRM. Zelfs als de woordkeuze van de rechtbank als ongelukkig zou kunnen worden gezien, kan volgens het EHRM de motivering van de rechtbank Rotterdam redelijkerwijs worden geïnterpreteerd als zijnde het bestaan van een redelijk vermoeden dat verzoeker een strafbaar feit had begaan. De rechtbank Rotterdam heeft dan ook met het overgaan tot opheffing van de schorsing van de voorlopige hechtenis van verzoeker niet in strijd gehandeld met artikel 6, lid 2 EVRM. Het EHRM acht de klacht kennelijk ongegrond.

| 19 |

J.P.A.N. (59133/16, 25 juni 2019)

Verzoeker werd op 15 april 2016 aangehouden en in verzekering gesteld op verdenking van diefstal. Op 18 april 2016 gaf de rechter-commissaris van de rechtbank Amsterdam bevel dat verzoeker voor veertien dagen in bewaring gesteld diende te worden. Op dezelfde dag werd door de rechter-commissaris overgegaan tot schorsing van de voorlopige hechtenis, op voorwaarde dat verzoeker zich niet aan een strafbaar feit schuldig zou maken. Op 25 september 2016 werd verzoeker wederom gearresteerd op verdenking van diefstal. Gelet hierop, werd op 27 september 2016 de schorsing van de voorlopige hechtenis van verzoeker opgeheven. Uiteindelijk is verzoeker op 20 december 2016 veroordeeld tot vier maanden gevangenisstraf. Verzoeker klaagt voor het EHRM dat de opheffing van de schorsing van zijn voorlopige hechtenis, omdat hij zich niet aan de voorwaarde voor schorsing heeft gehouden (inhoudende dat hij geen strafbare feiten mocht plegen), een schending oplevert van de onschuldpresumptie zoals neergelegd in artikel 6, lid 2 EVRM. Volgens verzoeker kon men alleen overgaan tot de opheffing van de schorsing van de voorlopige hechtenis als er een onherroepelijk vonnis zou zijn waaruit zou blijken dat verzoeker inderdaad opnieuw een strafbaar feit had gepleegd.

Het EHRM stelt met het oog op het voorgaande dat de onschuldpresumptie geschonden zou worden wanneer er een rechterlijke beslissing wordt genomen of een uitspraak door een overheidsfunctionaris wordt gedaan waarin wordt gesteld dat de verdachte schuldig is, nog voordat dit juridisch is bewezen. Het uiten dat iemand wordt verdacht van het begaan van een strafbaar feit is echter niet hetzelfde als het expliciet stellen dat iemand schuldig is. Het EHRM concludeert dat uit de bewoordingen van de beslissing tot opheffing van de schorsing kan worden afgeleid dat deze is gebaseerd op het feit dat er redelijke vermoedens bestonden dat verzoeker een strafbaar feit had begaan. Het EHRM beschouwt daarom de beslissing tot opheffing van de schorsing van de voorlopige hechtenis van verzoeker niet in strijd met de onschuldpresumptie, zoals bedoeld in artikel 6, lid 2 EVRM. Het EHRM verklaart de klacht kennelijk ongegrond, op grond van artikel 35 lid 3 jo. 4 EVRM.

A.A. e.a. (28190/18, 29 augustus 2019)

| 20 | Verzoekers betreffen een echtpaar en hun twee minderjarige kinderen, allen van Libische afkomst. Verzoekers klagen dat hun voorgenoemen uitzetting naar Libië in strijd is met artikel 3 EVRM. Tijdens de procedure ontvangen verzoekers een verblijfsvergunning voor Nederland. Op basis hiervan wordt, op grond van artikel 37 EVRM, de zaak van de rol geschrapt.

T.E. (43462/16, 3 september 2019)

Verzoekster is van Mongoolse afkomst en arriveerde, samen met haar minderjarige zoon, in oktober 2008 in Nederland. Op 4 december 2014 vroeg zij voor beiden asiel aan. Zij stelde dat zij in Mongolië het slachtoffer is geweest van gedwongen prostitutie en dat zij gevaar liep bij terugkeer naar Mongolië. De asielaanvraag werd op 22 mei 2015 afgewezen, waarbij tevens werd bepaald dat verzoekster ook niet in aanmerking kwam voor een op humanitaire gronden gebaseerde reguliere verblijfsvergunning. Het tegen deze beslissing ingestelde beroep en hoger beroep werden afgewezen, waarna verzoekster zich tot het EHRM wendt.

Hangende de procedure heeft verzoekster op 4 januari 2017 een aanvraag ingediend voor een verblijfsvergunning op grond van het EU-recht (Richtlijn 2004/38/EC, zijnde de Burgerschapsrichtlijn) op basis van haar gestelde relatie, die zij sinds 2012 met een in Nederland wonende Tsjechische staatsburger zou hebben. Deze aanvraag werd afgewezen omdat de gestelde relatie onvoldoende was onderbouwd.

Op 25 april 2019 heeft de gemachtigde van verzoekster aangegeven dat verzoekster op een niet nader bepaalde datum met haar partner en zoon is verhuisd naar Tsjechië. In 2018 is in Tsjechië een dochter geboren uit de relatie van verzoekster met haar partner, hetgeen haar dochter daarmee de Tsjechische nationaliteit verleent. Na de geboorte van haar dochter is de relatie verbroken.

Verzoekster klaagt bij het EHRM dat als zij teruggestuurd wordt door Nederland naar Mongolië dit in strijd zal zijn met artikel 4 EVRM, omdat zij bij terugkomst het risico loopt slachtoffer te worden van mensenhandel. Verzoekster stelt hierbij dat de Mongolische autoriteiten niet in staat zullen zijn om haar hiertegen te beschermen. Verzoekster klaagt ook dat een weigering van een verblijfsvergunning aan haar en haar zoon een schending op zou leveren van artikel 8 EVRM.

Het EHRM stelt vast, op basis van de informatie van haar gemachtigde, dat verzoekster verhuisd is naar Tsjechië waar zij een dochter heeft gekregen die de Tsjechische nationaliteit heeft. Aangezien hierdoor geen risico meer bestaat dat verzoekster door Nederland zal worden uitgezet naar Mongolië, wordt de klacht van verzoekster, op grond van artikel 35, lid 3, onder a en lid 4 EVRM, kennelijk ongegrond verklaard.

| 21 |

M.A.S. e.a. (80450/13, 12 september 2019)

Drie verzoekers klagen bij het EHRM dat aan twee van hen toegang tot Nederland, in het kader van gezinshereniging met derde verzoeker, werd geweigerd. Zij klagen dat deze weigering in strijd is met het recht op gezinsleven, zoals bedoeld in artikel 8 EVRM.

Het EHRM heeft verzoekers om nadere informatie verzocht, waar geen gehoor aan is gegeven. Op grond van artikel 37 EVRM schrapt het EHRM de zaak van de rol.

A.M. (37153/17, 24 oktober 2019)

Verzoekster, van Guineese nationaliteit, heeft een asielaanvraag ingediend in Nederland, die werd afgewezen. Verzoekster klaagt bij het EHRM dat als zij en haar dochter worden uitgezet naar Guinee, zij zullen worden onderworpen aan vrouwelijke genitale verminking (FGM). Verzoekster stelt dat de uitzetting in strijd is met artikel 3 EVRM. Daarnaast beroept zij zich op artikel 8 EVRM.

Gedurende de procedure ontvangen verzoekster en haar dochter alsnog een Nederlandse verblijfsvergunning. Verzoekster geeft aan dat zij desalniette-

min haar klacht bij het EHRM wil voortzetten.

Het EHRM oordeelt dat het geschil wordt beschouwd als opgelost en schraapt, op grond van artikel 37, lid 1, onder b EVRM, de zaak van de rol.

F.O.M. (42922/18, 14 november 2019)

Verzoekster, van Somalische afkomst, woont in Nederland en heeft twee minderjarige kinderen, die in het buitenland woonachtig zijn. De ingediende aanvraag voor gezinshereniging werd afgewezen, waarna verzoekster bij het EHRM klaagt dat deze afwijzing in strijd is met artikel 8 EVRM.

Gedurende de procedure ontvangen de kinderen alsnog een machtiging tot voorlopig verblijf. Op basis van deze beslissing verzoekt de regering het EHRM de zaak van de rol te schrappen. Ook verzoekster informeert het EHRM dat zij niet langer haar zaak wenst voort te zetten.

Op grond van artikel 37, lid 1, onder b, wordt de zaak door het EHRM van de rol geschrapt.

| 22 |

K.E.K. (37164/17, 26 november 2019)

Verzoeker werd op 28 maart 2015 gearresteerd op verdenking van rijden onder invloed, het veroorzaken van een verkeersongeval met zwaar lichamelijk letsel tot gevolg en het verlaten van de plaats van ongeval.

Verzoeker weigerde bij arrestatie mee te werken aan een alcohol blaastest, aangezien hij eerst met een advocaat wilde spreken. Verzoeker werd zowel door de rechtbank als het gerechtshof schuldig bevonden aan bovengenoemde feiten, alsmede aan het weigeren van het afnemen van een blaastest. Verzoeker is vervolgens in cassatie gegaan bij de Hoge Raad, die oordeelde dat de aangevoerde klachten geen behandeling in cassatie rechtvaardigen.

Verzoeker klaagt bij het EHRM dat zijn rechten onder artikel 6 EVRM zijn geschonden. Hij stelt dat zijn recht op een eerlijk proces is geschonden, nu hem de mogelijkheid is ontzegd om met een advocaat te overleggen, alvorens te beslissen of hij het bevel om een ademtest te ondergaan zou opvolgen. Daarnaast stelt hij dat sprake is van schending van het recht op een eerlijk proces, aangezien de advocaat-generaal (AG) van de Hoge Raad geen conclusie heeft uitgebracht waarop hij had kunnen reageren. Ten slotte klaagt verzoeker op grond van de artikelen 6 en 13 EVRM dat de Hoge Raad onvoldoende redenen heeft gegeven voor de afwijzing van zijn cassatieberoep.

Ten aanzien van het eerste punt, overweegt het EHRM dat het eerder heeft

besloten dat het ontbreken van juridische vertegenwoordiging terwijl bloed- en of ademtesten worden uitgevoerd, niet in strijd is met het recht op rechtsbijstand krachtens artikel 6, lid 3, onder c EVRM. Het EHRM oordeelt in casu dat hoewel verzoeker werd beschuldigd van een strafbaar feit in de zin van artikel 6, lid 1 EVRM, het recht op rechtsbijstand, zoals gewaarborgd door artikel 6, lid 3, onder c, niet vereist dat hij een raadsman mag consulteren alvorens hij een blaastest moet ondergaan.

Ten aanzien van het tweede punt geeft het EHRM aan dat, in het verleden, is vastgesteld dat de “non-communication” van schriftelijke opmerkingen of documenten tijdens een procedure en het onvermogen van de verdachte om hierop te reageren, geen schending van artikel 6 EVRM oplevert. Het EHRM heeft bepaald dat het toekennen van dergelijke rechten in zulke gevallen geen effect zou hebben op de uitkomst van de procedure. Hetzelfde geldt volgens het EHRM dus a fortiori aangezien er geen conclusie van de AG bestaat. Ten aanzien van de klacht van verzoeker dat artikel 13 EVRM is geschonden aangezien de AG geen conclusie heeft ingediend bij de Hoge Raad, concludeert het EHRM dat deze klacht al is behandeld onder de bespreking van artikel 6 EVRM en daarom dus geen verdere beoordeling behoeft.

Ten aanzien van de derde klacht geeft het EHRM aan dat het eerder heeft geoordeeld dat niet-ontvankelijkverklaring of afwijzing van een cassatieberoep met een summiere redenering in het kader van versnelde procedures in de zin van artikel 80a of 81 van de Wet op de Rechterlijke Organisatie niet in strijd is met artikel 6 EVRM.

De klacht van verzoeker wordt, op grond van artikel 35, lid 3, onder a, en lid 4, kennelijk ongegrond verklaard.

M.M.S. e.a. (9933/18, 12 december 2019)

Drie verzoekers, een echtpaar en kind, klagen bij het EHRM over het feit dat de Nederlandse overheid derde verzoekster geen machtiging tot voorlopig verblijf heeft verleend, waardoor zij niet herenigd kan worden met haar ouders. Zij stellen dat deze weigering in strijd is met artikel 8 EVRM. Gedurende de procedure ontvangt derde verzoekster alsnog een machtiging tot voorlopig verblijf. In het licht van deze beslissing verzoekt de regering het EHRM de zaak van de rol te schrappen. Ook verzoekers informeren het EHRM dat zij de zaak niet langer wensen voort te zetten.

Op grond van artikel 37, lid 1, onder b, wordt de zaak door het EHRM van de rol geschrapt.

Comité van Ministers¹

J.C.M. (10511/10, 26 april 2016)

In deze zaak oordeelde het EHRM dat de levenslange gevangenisstraf van verzoeker in Curaçao en Aruba de facto niet reduceerbaar was, zoals vereist onder de jurisprudentie van het EHRM. Daarmee was er sprake van een schending van artikel 3 EVRM. Verzoeker is in 2014 gratie verleend en de door en namens hem gemaakte kosten en uitgaven zijn in 2016 vergoed. In het meest recente bij het Comité van Ministers ingediende Action Plan van 29 januari 2019 is verder aangegeven welke algemene maatregelen er door Curaçao en Aruba zijn getroffen om uitvoering te geven aan de uitspraak. Binnen het Koninkrijk is een taskforce opgericht om onderzoek te doen naar de mogelijkheden voor het realiseren van forensische zorg om te voorzien in behandeling van gedetineerden met ernstige psychiatrische aandoeningen. Tevens hebben alle gedetineerden in de gevangenis op Curaçao toegang tot behandeling door een psychiater of psycholoog en vindt er periodieke herziening van levenslange gevangenisstraffen plaats sinds 15 november 2011. Ook ligt er op Curaçao wetgeving voor met betrekking tot zorg in detentieklinieken en de status van TBS-ers. De in 2014 in werking getreden Arubaanse Strafwet voorziet in een aantal nieuwe methoden ten aanzien van de tenuitvoerlegging van straffen, zoals een bepaling op basis waarvan levenslang gestraften voorwaardelijk vrij kunnen worden gelaten na twintig jaar. Tevens kan een TBS-maatregel worden opgelegd en zijn er regelingen getroffen voor geestelijke gezondheidszorg voor gedetineerden. Hervormingen zijn ook doorgevoerd binnen het Korrektie Instituut Aruba.

In deze zaak zijn er op 16 juli 2019 en op 23 september 2019 bij het Comité van Ministers bijdragen ingediend door het NJCM, het Nederlands Helsinki Comité en Forum Levenslang. In een reactie op deze bijdragen heeft de regering op 18 november 2019 aangegeven dat het EHRM tot een schending van artikel 3 EVRM heeft geconcludeerd met betrekking tot levenslange gevangenisstraf in Curaçao en Aruba. Het EHRM heeft geen oordeel gegeven over de situatie in andere autonome delen van het Koninkrijk met eigen

¹ Door de regering in het rapportagejaar genomen maatregelen tot tenuitvoerlegging van Hofuitspraken, waarop het Comité van Ministers toezicht uitoefent op grond van artikel 46 lid 2 EVRM. In Bijlage I is een overzicht opgenomen van alle zaken die onder toezicht staan en van zaken waarvan het toezicht in het rapportagejaar is afgesloten.

regelgeving en justitiële systemen. Om die reden en in overeenstemming met de tot nu toe gevolgde praktijk, zal de regering de rapportage over de genomen en nog te nemen maatregelen beperken tot Curaçao en Aruba.

A.J.H. (30749/12, 14 februari 2017)

Het EHRM oordeelde dat het recht van verzoeker op een eerlijk proces was geschonden, omdat hij niet de mogelijkheid had gekregen in persoon aanwezig te zijn bij de behandeling van zijn strafzaak in beroep bij het gerechtshof. Na een Action Report bij het Comité van Ministers te hebben ingediend in 2017, heeft de regering op 18 november 2019 een update ingediend om aan te geven dat verzoeker gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid die artikel 457 lid 1 onder b Wetboek van Strafvordering biedt om een herzieningsverzoek in te dienen bij de Hoge Raad gebruik heeft gemaakt. De Hoge Raad heeft dit verzoek gegrond verklaard en de zaak ligt nu voor herziening bij het gerechtshof. De regering heeft aangegeven volledig te hebben voldaan aan hetgeen voortvloeit uit de uitspraak van het EHRM en het Comité van Ministers uitgenodigd het toezicht op de tenuitvoerlegging van deze zaak te beëindigen.

| 25 |

E.C. (37617/10, 28 augustus 2018)

In deze zaak heeft het EHRM geoordeeld dat sprake was van een schending van het recht op een eerlijk proces op grond van artikel 6 lid 1 en lid 3 onder d EVRM. Verzoeker heeft een belastende getuige niet effectief kunnen ondervragen door het verschoningsrecht waarop de getuige zich heeft beroepen. Het EHRM oordeelde dat de getuigenverklaring beslissend was voor de veroordeling van één van de vier aan verzoeker ten laste gelegde feiten en dat verzoeker niet is gecompenseerd in zijn beperking om deze getuige te kunnen ondervragen. De door het EHRM opgelegde vergoeding voor gemaakte kosten werd binnen de gestelde termijn aan verzoeker betaald. In het op 9 oktober 2019 bij het Comité van Ministers ingediende Action Report met betrekking tot de afhandeling van de zaak is aangegeven dat verzoeker geen gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid onder artikel 457 lid 1 onder b van het Wetboek van Strafvordering om binnen een termijn van drie maanden een herzieningsverzoek in te dienen bij de Hoge Raad en dat geen aanvullende individuele maatregelen nodig zijn om uitvoering te geven aan de uitspraak. De schending van het EVRM in deze zaak vloeit bovendien niet voort uit nationale wetgeving. Aanpassing daarvan is dan ook niet aan de orde.

F.C. (29593/17, 9 oktober 2018)

Het EHRM oordeelde dat de omstandigheden van detentie van verzoeker in strijd waren met artikel 3 EVRM, aangezien verzoeker langer dan acht maanden heeft vastgezet in een detentiecentrum waarvan het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT) heeft geoordeeld dat personen daar niet langer dan tien dagen mogen worden vastgehouden. De door het EHRM opgelegde schadevergoeding alsmede de vergoeding voor gemaakte kosten werden binnen de gestelde termijn aan verzoeker betaald. In het op 9 april 2019 bij het Comité van Ministers ingediende Action Plan is aangegeven dat geen aanvullende individuele maatregelen nodig zijn om uitvoering te geven aan de uitspraak. Wat de algemene maatregelen betreft is aangegeven dat de detentiefaciliteit van het Philipsburg Police Station waar verzoeker werd vastgehouden inmiddels is gerenoveerd en dat voorzieningen zijn verbeterd. Sint Maarten hanteert inmiddels als uitgangspunt dat een preventief gedetineerde in principe maximaal 10 dagen in de cellen van het politiebureau mag verblijven. Ook het aantal gedetineerden per cel is gemaximeerd. Verdere verbeteringen van de detentiefaciliteit zullen nog worden doorgevoerd. In deze zaak heeft het College voor de Rechten van de Mens op 14 februari 2019 een bijdrage ingediend bij het Comité van Ministers.

| 26 |

H.J.C.K. (23192/15, 28 mei 2019)

Het EHRM oordeelde dat het recht van verzoeker op een eerlijk proces was geschonden, omdat hij niet de mogelijkheid had gekregen om te worden bijgestaan door zijn advocaat tijdens politieverhoor. De door het EHRM opgelegde vergoeding voor gemaakte kosten werd binnen de gestelde termijn aan verzoeker betaald. In het op 18 november 2019 bij het Comité van Ministers ingediende Action Report met betrekking tot de afhandeling van de zaak is aangegeven dat verzoeker van de mogelijkheid die artikel 457 lid 1 onder b Wetboek van Strafvordering biedt om een herzieningsverzoek in te dienen gebruik heeft gemaakt. Dit verzoek ligt nu voor ter beoordeling door de Hoge Raad. Er zijn geen aanvullende individuele maatregelen nodig om uitvoering te geven aan de uitspraak. Verder is in het Action Report uiteengezet dat inmiddels aanpassing heeft plaatsgevonden van nationale wetgeving inzake het recht op toegang tot een advocaat in strafzaken die toekomstige schendingen in vergelijkbare omstandigheden moet voorkomen.

Europees Comité voor Sociale Rechten

In 2019 zijn er geen beslissingen genomen door het Europees Comité voor Sociale Rechten in procedures tegen het Koninkrijk der Nederlanden in het kader van het collectieve klachtrecht onder het Europees Sociaal Handvest.

Verenigde Naties

Mensenrechtencomité

Zienswijzen

E.A. en Y. (2498/2014, 26 maart 2019)

Verzoekster is afkomstig uit Oezbekistan en is staatloos. Sinds 2000 verblijft ze in Nederland. Zij heeft diverse malen een asielaanvraag ingediend, die steeds is afgewezen. Gedurende haar verblijf in Nederland heeft verzoekster een kind gekregen, “Y”, namens wie het huidige verzoek tevens is ingediend. In 2014 werd uiteindelijk aan verzoekster en Y een tijdelijke verblijfsvergunning toegekend. In 2011 en 2012 heeft verzoekster diverse toeslagen, waaronder het kindgebonden budget, aangevraagd. Deze toeslagen zijn geen van alle toegekend, omdat verzoekster geen rechtmatig verblijf had in Nederland.

Verzoekster klaagt voor het Comité dat door het niet verlenen van een kindgebonden budget haar rechten en die van haar kind Y onder artikel 23, lid 1, artikel 24, lid 3 en artikel 26 jo. artikel 23, lid 1 en artikel 24, lid 1 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR) zijn geschonden. Door de weigering zou hun recht op gezinsleven geschonden zijn. Daarnaast waren zowel verzoekster als Y staatloos, wat hun recht zou moeten geven op speciale bescherming. Echter, zo stelt verzoekster, door het ontbreken van een Nederlandse procedure om staatloosheid te laten erkennen en toegang te krijgen tot de rechten voor staatlozen wordt niet alleen in strijd gehandeld met het recht van Y op een nationaliteit, maar is er ook sprake van een schending van het recht op gezinsleven. Bovendien zou Y, door haar kwetsbare positie als minderjarige, recht op bescherming moeten genieten, bijvoorbeeld door toekenning van het kindgebonden budget. Ten slotte zou sprake zijn van discriminatie nu bij de toekenning van het kindgebonden budget onderscheid wordt gemaakt op grond van verblijfsstatus.

Het Comité richt zich enkel op de vraag of de weigering van de aanvraag voor een kindgebonden budget de rechten van het kind Y onder artikel 24 lid 1 IVBPR schaadt. Het Comité overweegt dat elk kind recht heeft op speciale beschermingsmaatregelen en dat bij elke beslissing die een kind aangaat de belangen van het kind voorop dienen te staan. Staten hebben een positieve verplichting om deze belangen te waarborgen en kinderen te beschermen tegen blootstelling aan fysieke of psychologische schade. Hierbij benadrukt het Comité dat de afwezigheid van sociale voorzieningen

in sommige gevallen wel degelijk het fysieke en psychologische welzijn van kinderen kan schaden.

Het Comité stelt dat onder de Nederlandse wetgeving het kindgebonden budget weliswaar in beginsel niet aan personen zonder rechtmatig verblijf verleend wordt, maar dat hier in bijzondere omstandigheden van kan worden afgeweken. Het kindgebonden budget kan onder nationaal recht in bijzondere omstandigheden worden toegekend aan personen zonder verblijfsstatus, zo overweegt het Comité. De regering had beargumenteerd dat van dergelijke bijzondere omstandigheden niet was gebleken, onder meer omdat niet was aangetoond dat verzoekster staatloos was en omdat niet was aangetoond dat het afwijzen van kindgebonden budget zou leiden tot een humanitaire noodsituatie. Volgens het Comité was echter niet voldoende duidelijk hoe verzoekster haar staatloosheid had moeten aantonen. Daarnaast overweegt het Comité dat verzoekster voor haar basisbehoeften afhankelijk was van de steun van anderen. Onder deze omstandigheden concludeert het Comité dat het niet toekennen van het kindgebonden budget niet verenigbaar was met artikel 24 IVBPR.

| 30 |

M.H. en J.H. 2489/2014 (26 maart 2019)

Verzoekers zijn afkomstig uit Afghanistan en verblijven sinds 14 augustus 2001 in Nederland. Beide verzoekers hebben asiel in Nederland aangevraagd. Deze aanvragen werden afgewezen. Deze beslissingen werden definitief in 2005. In 2010 is aan verzoekers een tijdelijke verblijfsvergunning verleend. Ook aan hun kinderen, die tijdens de procedures zijn geboren, zijn verblijfsvergunningen verleend. Op 26 november 2014 verkregen verzoekers de Nederlandse nationaliteit.

De klacht van verzoekers is door hen mede namens hun minderjarige kinderen ingediend. In 2007 hadden verzoekers een aanvraag ingediend voor kinderbijslag voor het eerste kind, dat leed aan medische problemen. Deze werd afgewezen omdat het kind destijds geen rechtmatig verblijf had in Nederland.

Verzoekers stellen dat de weigering van de aanvraag voor kinderbijslag op grond van verblijfsstatus een schending vormt van de artikelen 23, 24 lid 1 en 26 IVBPR. Zij voeren aan dat de kinderbijslag een beschermingsmaatregel voor minderjarigen vormt onder artikel 24, en dat de Staat door weigering van de aanvraag haar positieve verplichtingen onder deze bepaling heeft geschonden. Voorts stellen verzoekers dat de Staat een verplichting heeft om rekening te houden met de bijzondere omstandigheden van het geval.

In dat kader had de Staat meer rekening moeten houden met de specifieke medische situatie van het eerste kind, de armoede waarin zij verkeerden en de impact die dit laatste had op de gezondheid van het kind.

Het Comité oordeelt dat ingevolge artikel 24 elk kind recht heeft op speciale beschermingsmaatregelen. Een integraal onderdeel van deze bepaling is dat in elke beslissing die een kind kan raken, de belangen van het kind leidend zijn. Staten hebben een positieve verplichting ervoor te zorgen dat het fysieke en mentale welzijn van kinderen wordt beschermd, o.a. door het voorzien in minimaal levensonderhoud waar ouders zelf geen inkomen of hulp hebben.

In dat kader constateert het Comité dat de klagers in de betreffende periode een maandelijkse tegemoetkoming kregen, dat het kind de noodzakelijke gezondheidszorg kreeg en ook toegang had tot onderwijs. Voorts constateert het Comité dat verzoekers niet aannemelijk hebben gemaakt dat er een verband bestaat tussen de gezondheidssituatie van het eerste kind enerzijds en de uitsluiting van het recht op kinderbijslag anderzijds. Meer in het bijzonder is niet aannemelijk gemaakt dat de alternatieve financiële voorzieningen waar zij wel toegang toe hadden, de gezondheid van het kind in aanzienlijke mate nadelig hebben beïnvloed in vergelijking met de algemene kinderbijslagregeling. Het Comité acht het niet noodzakelijk, gelet op het vorenstaande, om de klachten op grond van de artikelen 23 en 26 inhoudelijk te behandelen.

Het Comité concludeert dat er geen sprake is geweest van schending van de artikelen 23, 24 lid 1, en 26 IVBPR.

Beslissingen

S.A. e.a. (2683/2015, 17 juli 2019)

Verzoekster is van origine Roma, geboren in voormalig Joegoslavië en staatloos. Verzoekster dient haar klacht in namens zichzelf en haar minderjarige dochter, "Z". Z heeft, net als haar vader, de Nederlandse nationaliteit. In de periode 2012-2014 heeft verzoekster verschillende aanvragen ingediend voor kinderbijslag die alle zijn afgewezen, omdat verzoekster geen rechtmatig verblijf had in Nederland. Verzoekster stelt dat deze afwijzing een schending oplevert van haar rechten onder artikel 23, lid 1 en artikel 26 jo. artikel 23 lid 1 IVBPR. Tevens stelt verzoekster dat de weigering de rechten van Z schendt, meer in het bijzonder artikel 23 lid 1, 24 lid 1 en artikel 26 jo. artikel 23 lid 1 en artikel 24 lid 1 IVBPR.

Het Comité oordeelt dat de door verzoekster aangevoerde gronden onvoldoende onderbouwd zijn en weegt daarbij mee dat de vader van Z gedurende een periode kinderbijslag had ontvangen. Op grond hiervan oordeelt het Comité dat de zaak niet-ontvankelijk is op grond van artikel 2 van het Facultatief Protocol bij het IVBPR.

| 32 |

M.S. (2739-2019, 8 november 2019)

Verzoeker is in 2008 strafrechtelijk veroordeeld voor een aantal strafbare feiten. Verzoeker is hiertegen in hoger beroep en uiteindelijk in cassatie gegaan. In cassatie is zijn veroordeling gedeeltelijk vernietigd en teruggewezen naar het gerechtshof. Deze heeft uiteindelijk aan verzoeker een hogere straf opgelegd dan hij in de eerste instantie had gekregen. Verzoeker is vervolgens wederom in cassatie gegaan. Tijdens de cassatieprocedure heeft verzoeker om het dossier verzocht, waarna deze door hem is ontvangen. Er ontbrak echter in het dossier één pagina van de in hoger beroep gebruikte pleitnota. Door de Hoge Raad werd medegedeeld dat deze bladzijde zoek was geraakt aan de zijde van het gerechtshof en derhalve niet meer terug te vinden was.

In cassatie klaagde verzoeker vervolgens dat, als gevolg van de verloren pagina van de pleitnota, de veroordeling door het gerechtshof nietig was. Tijdens het proces is uiteindelijk een deel van de missende pagina alsnog aan verzoeker overgelegd. Hierop is verzoeker door de rolraadsheer in de gelegenheid gesteld om nadere cassatiemiddelen in te dienen. Verzoeker diende twee aanvullende cassatiemiddelen in waarin hij klaagde over het recht op behandeling van zijn strafzaak binnen een redelijke termijn, zowel

in beroep als cassatie. Het cassatieberoep werd door de Hoge Raad verworpen, onder meer omdat de mogelijkheid om twee aanvullende cassatiemiddelen in te dienen niet gegund had hoeven worden.

Verzoeker heeft hierop een klacht ingediend bij het EHRM. Het EHRM heeft zijn klacht niet-ontvankelijk verklaard.

Verzoeker klaagt voor het Comité dat zijn recht op toegang tot de rechter en een effectief rechtsmiddel zijn geschonden, zoals bedoeld in artikel 14, lid 1 en lid 5 IVBPR. Volgens verzoeker mocht hij in eerste instantie ervan uitgaan dat de complete pleitnota verloren was gegaan en dat het cassatieberoep alleen daarom al succesvol zou zijn. Daarnaast mocht verzoeker ervan uitgaan dat als de pleitnota zou worden teruggevonden hij nog nadere cassatiegronden zou mogen aanvoeren. Toen de pleitnota eenmaal terug was gevonden en hem daarop de gelegenheid werd gegeven zijn gronden aan te vullen, mocht hij er ook vanuit gaan dat de door hem aangevoerde nadere gronden ook inhoudelijk zouden worden behandeld. Nu de Hoge Raad niet inhoudelijk is ingegaan op zijn aangevulde cassatiegronden zou hem zijn toegang tot de rechter en een effectief rechtsmiddel ontzegd zijn. Het Comité verklaart de klacht van verzoeker niet-ontvankelijk, omdat de klacht door verzoeker onvoldoende is onderbouwd. Daarnaast is niet gebleken dat de nationale rechters hebben gehandeld op basis van willekeur of dat hun uitspraken neer zouden komen op rechtswegering.

Tenuitvoerlegging eerdere zienswijzen

S.Y. (2392/2014, 17 juli 2018)

In deze zaak heeft de regering zich aan de zienswijze van het Comité gerefereerd, nadat pogingen tot een minnelijke schikking met verzoekster waren mislukt. In zijn zienswijze heeft het Comité herhaald dat veroordeelden moeten kunnen beschikken over een schriftelijke, gemotiveerde beslissing van hun veroordeling en over voldoende informatie om hun recht op hoger beroep effectief te kunnen uitoefenen. Het Comité stelt vast dat hiervan geen sprake is geweest in het geval van verzoekster. In het kader van het verlostelsel voor beroep in bagatelzaken oordeelde het gerechtshof Arnhem dat het beroep van verzoekster niet zou worden behandeld. Het Comité oordeelde dat dit in dit geval een schending van artikel 14 lid 5 IVBPR (recht op hoger beroep) oplevert, alleen gelezen en in samenhang met artikel 2 lid 3 IVBPR, nu verzoekster in de onderhavige zaak geen mogelijkheid had om in beroep te gaan tegen het besluit van het gerechtshof om geen verlof te verlenen om in hoger beroep te gaan.

| 34 |

Op 31 januari 2019 heeft de regering het Comité geïnformeerd over de maatregelen die zijn genomen om uitvoering te geven aan de zienswijze van het Comité. De overtreding die onderwerp was van het verzoekschrift is geschrapt uit het strafblad van verzoekster en alle gegevens met betrekking tot de overtreding zijn uit de politiedossiers gehaald. De door verzoekster betaalde boete, schadevergoeding en gemaakte kosten zijn vergoed. Om vergelijkbare schendingen in de toekomst te voorkomen, maakt een voorstel tot afschaffing van het verlostelsel in strafzaken op grond van artikel 410a van het Wetboek van Strafvordering onderdeel uit van de Modernisering van het Wetboek van Strafvordering. In afwachting van finalisering hiervan heeft de Raad voor de rechtspraak een procedure voor aansprakelijkheidsstellingen in verband met het verlostelsel ingevoerd waarbij genoegdoening kan worden verkregen.

E.A. en Y. (2498/2014, 26 maart 2019)

In deze zaak heeft het Comité geoordeeld dat Y's rechten als bedoeld in artikel 24, lid 1, IVBPR zijn geschonden, omdat Nederland niet gespecificeerd heeft onder welke speciale omstandigheden individuen zonder verblijfsvergunning toch aanspraak kunnen maken op kindgebonden budget.

Op 11 oktober 2019 heeft de regering het Comité geïnformeerd dat de

Nederlandse wetgeving en uitvoeringspraktijk op passende wijze tegemoetkomen aan personen die stellen dat zij in een humanitaire noodsituatie (dreigen te) verkeren. In Nederland zijn voor gezinnen met minderjarige kinderen, ook in de situatie van verzoeksters, speciale opvangvoorzieningen, juist om te voorkomen dat zij in een humanitaire noodsituatie belanden. In die opvang wordt voorzien in basisbehoeften, zoals voeding, medische zorg en onderwijs. Bovendien is de drempel voor 'humanitaire noodsituatie' laag. Verzoeksters hebben echter om voor de regering onduidelijke redenen geen gebruik gemaakt van die voorzieningen. De zienswijze van het Comité geeft daarom geen aanleiding tot aanpassing van regelgeving en beleid. In dat verband is volgens de regering van belang dat in Nederland het beschikken over een verblijfsvergunning een voorwaarde is voor de aanspraak op uitkeringen op grond van het reguliere sociale zekerheidsstelsel, zoals het kindgebonden budget. Die voorwaarde, het koppelingsbeginsel, is wettelijk geregeld. Uit de wet en de nationale jurisprudentie vloeit voort dat bijzondere omstandigheden in bepaalde gevallen een rol kunnen spelen bij de vraag of het koppelingsbeginsel kan worden toegepast. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft tot dusverre echter slechts in één zaak overwogen dat sprake was van zodanige bijzondere omstandigheden dat het koppelingsbeginsel buiten toepassing moest worden gelaten.

| 35 |

De regering is van mening dat de situatie van verzoeksters in het licht van de nationale jurisprudentie geen bijzondere omstandigheden oplevert en dat de gestelde humanitaire noodsituatie en de staatloosheid niet tot een andere conclusie leiden.

De regering geeft aan dat situaties waarin sprake zou kunnen zijn van bijzondere omstandigheden die ertoe leiden dat het koppelingsbeginsel buiten toepassing moet blijven bij het toekennen van kindgebonden budget, niet in een wettelijke regel of anderszins zijn vastgelegd. De regering acht dit ook niet opportuun, juist omdat het om uitzonderlijke situaties gaat die een individuele benadering vergen. Bij onvoorziene situaties zou een vaste opsomming juist in het nadeel van de belanghebbende kunnen zijn. Bovendien kan de beoordeling of al dan niet sprake is van bijzondere omstandigheden altijd aan een rechter worden voorgelegd. Daarnaast gaat de regering nog in op de regelingen voor staatloze vreemdelingen als verzoeksters om onder voorwaarden een verblijfsvergunning te krijgen en wordt het conceptwetsvoorstel 'Vaststellingsprocedure staatloosheid' en een aantal gevolgen daarvan uiteengezet.

Tot slot is gemeld dat de kosten voor de procedure bij het Comité zullen worden vergoed, maar dat de regering geen reden ziet voor het bieden van een verdere compensatie, onder meer omdat verzoekster E.A. per vergissing over een bepaalde periode nog kinderbijslag heeft ontvangen. Dat bedrag is niet teruggevorderd.

Comité tegen Foltering

Beslissingen

K. en K. (706/2016, 3 mei 2019)

Verzoeksters, moeder en dochter, zijn beiden in bezit van de Sierra Leone nationaliteit. Zij klagen bij het Comité dat hun voorgenomen uitzetting naar Sierra Leone een schending oplevert van artikel 3 Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en onterende behandeling of bestraffing (CAT).

Tijdens de procedure ontvangen verzoeksters een Nederlandse verblijfsvergunning. Nu het geschil is opgelost, besluit het Comité om de zaak te schrappen.

M.J.S. (757/2016, 3 mei 2019)

Verzoekster, in bezit van de Ivoiriaanse nationaliteit, is geboren in Nederland. De moeder van verzoekster heeft namens haar asiel aangevraagd in Nederland, nu verzoekster bij terugkeer naar Ivoorkust het risico zou lopen het slachtoffer te worden van vrouwelijke genitale verminking (FGM). Deze asielaanvraag werd afgewezen. Zowel in beroep als hoger beroep is deze afwijzing gehandhaafd.

Bij het Comité stelt verzoekster dat zij bij uitzetting naar Ivoorkust het risico loopt slachtoffer te worden van FGM, hetgeen in strijd zou zijn met artikel 3 CAT.

Het Comité benadrukt dat voor schending van artikel 3 CAT sprake moet zijn van substantiële gronden om aan te nemen dat verzoekster een persoonlijk risico op marteling of onmenselijke behandeling loopt na terugkeer naar Ivoorkust. De bewijslast om aan te tonen dat dit risico bestaat ligt bij verzoekster. Het Comité wijst erop dat het percentage vrouwen dat een besnijdenis moet ondergaan in Ivoorkust daalt en dat meer dan 80% van de bevolking bezwaar heeft tegen het voortzetten van deze traditie. Het Comité overweegt dat verzoekster niet voldoende heeft kunnen aantonen dat er een reëel risico bestaat dat zij een besnijdenis zal moeten ondergaan. Het Comité acht de uitzetting van verzoekster niet in strijd met artikel 3 CAT.

J.I. (771/2016, 16 mei 2019)

Verzoeker, van Rwandese afkomst, is in 1994 van Rwanda naar de Democratische Republiek Congo (DRC) gevlucht. In 2003 is hij samen met

zijn vrouw naar Nederland gevlucht. In juli 2013 werd verzoeker aangehouden in het kader van een strafrechtelijk onderzoek naar zijn mogelijke betrokkenheid bij de genocide in Rwanda. In september 2013 verzocht Rwanda om uitlevering van verzoeker. In 2015 werd de uitlevering van verzoeker aan Rwanda goedgekeurd door de minister van Veiligheid en Justitie. Verzoeker dagvaardde vervolgens de Staat bij de voorzieningenrechter van de rechtbank Den Haag. Dit beroep werd afgewezen, evenals het daartegen ingestelde hoger beroep. Er is door verzoeker geen cassatie ingesteld bij de Hoge Raad. Door verzoeker werd vervolgens een klacht ingediend bij het EHRM met daarbij een verzoek om een voorlopige voorziening. Het verzoek om een voorlopige voorziening is door het EHRM afgewezen en de door verzoeker bij het EHRM ingediende klacht is niet-ontvankelijk verklaard. Verzoeker is op 12 november 2016 uitgeleverd aan Rwanda. Verzoeker heeft zijn klacht bij het Comité nog voor zijn daadwerkelijke uitlevering ingediend. Hij vreest dat hij bij uitlevering aan Rwanda een risico zou lopen op behandeling in strijd met artikel 3 CAT door de Rwandese regering, omdat hij banden had met de oppositie, een klacht had ingediend tegen een hoge Rwandese functionaris en vanwege zijn familiegeschiedenis. Verzoeker klaagt tevens dat Rwanda geen onafhankelijk justitieel apparaat zou hebben en dat levenslange detentie vooraf bepaald zou zijn. Elke vorm van bescherming die hij ontleent aan de Rwandese Transfer Law zal daarnaast ten einde komen na afronding van het strafproces.

| 38 |

Indien een persoon reeds is uitgeleverd, oordeelt het Comité aan de hand van de kennis die de Staat op het moment van uitlevering had of had moeten hebben. Het Comité overweegt dat de klachten van verzoeker dat hij zou worden blootgesteld aan foltering of onmenselijke behandeling door de nationale autoriteiten voorafgaande aan zijn uitlevering zijn onderzocht. Gebleken is dat verzoeker na uitlevering is gedetineerd in Rwandese gevangenissen die voldoen aan internationale standaarden en waarbij een regelmatige monitoring van de omstandigheden aldaar plaatsvindt door de International Commission of Jurists. Het Comité overweegt daarnaast dat de klacht van verzoeker voornamelijk lijkt te zijn gebaseerd op de aanname dat, zodra een persoon die verdacht wordt van genocide wordt uitgeleverd aan Rwanda, er automatisch een risico op foltering bestaat. Verzoeker heeft geen bewijs aangeleverd waaruit dit blijkt. Het Comité overweegt dat verzoeker ook onvoldoende bewijs heeft ingediend om aan te nemen dat er sprake was van een reële, persoon-

lijk en voorzienbaar risico op foltering na uitlevering aan Rwanda. Het Comité concludeert dan ook dat de uitlevering van verzoeker aan Rwanda geen strijd met artikel 3 CAT oplevert.

J.M. (768/2016, 16 mei 2019)

Verzoeker, van Rwandese afkomst, is in 1994 gevlucht naar de Democratische Republiek Congo (DRC) en is vervolgens in 1999 aangekomen in Nederland. Verzoeker heeft tot 2016 met zijn vrouw en kinderen in Nederland gewoond. In 2012 werd een verzoek gedaan door de Rwandese autoriteiten tot uitlevering van verzoeker op grond van verdenking van genocide en lidmaatschap van een criminele organisatie. Op 23 januari 2014 werd verzoeker door de Nederlandse autoriteiten aangehouden. In 2015 werd de uitlevering van verzoeker aan Rwanda goedgekeurd door de minister van Veiligheid en Justitie. Verzoeker dagvaardde vervolgens de Staat bij de voorzieningenrechter van de rechtbank Den Haag. Dit beroep werd gegrond verklaard, maar uiteindelijk werd in hoger beroep alsnog bepaald dat de uitlevering door mocht gaan. Door verzoeker werd vervolgens een klacht ingediend bij het EHRM met daarbij een verzoek om een voorlopige voorziening. Het verzoek om een voorlopige voorziening is door het EHRM afgewezen en de door verzoeker bij het EHRM ingediende klacht is niet-ontvankelijk verklaard. Verzoeker is op 12 november 2016 uitgeleverd aan Rwanda.

Verzoeker heeft zijn klacht bij het Comité nog voor zijn daadwerkelijke uitlevering ingediend. Verzoeker klaagt voor het Comité dat hij bij uitlevering aan Rwanda een risico zou lopen op behandeling door de Rwandese autoriteiten in strijd met artikel 3 CAT, gezien zijn lidmaatschap van de Rwandese politieke partij CDR en zijn actieve betrokkenheid bij de Rwandese oppositie in Nederland. Tevens stelt verzoeker dat de garanties die hij ontleent aan de Rwandese Transfer Law zullen worden geschonden en dat deze bescherming ook ten einde zal komen na afronding van het strafproces. Daarnaast staat volgens verzoeker op voorhand al vast dat een levenslange gevangenisstraf zal worden opgelegd, omdat de rechtspraak in Rwanda niet onafhankelijk is.

Indien een persoon reeds is uitgeleverd, oordeelt het Comité aan de hand van de kennis die de Staat op het moment van uitlevering had of had moeten hebben.

Het Comité overweegt dat de klachten van verzoeker dat hij zou worden blootgesteld aan foltering of onmenselijke behandeling door de nationale

autoriteiten voorafgaande aan zijn uitlevering zijn onderzocht. Gebleken is dat verzoeker na uitlevering is gedetineerd in Rwandese gevangenissen die voldoen aan internationale standaarden en waarbij een regelmatige monitoring van de omstandigheden aldaar plaatsvindt door de International Commission of Jurists.

Het Comité overweegt daarnaast dat de klacht van verzoeker voornamelijk lijkt te zijn gebaseerd op de aanname dat, zodra een persoon die verdacht wordt van genocide wordt uitgeleverd aan Rwanda, er automatisch een risico op foltering bestaat. Verzoeker heeft geen bewijs aangeleverd waaruit dit blijkt. Het Comité overweegt dat verzoeker ook onvoldoende bewijs heeft ingediend om aan te nemen dat er sprake was van een reëel, persoonlijk en voorzienbaar risico op foltering na uitlevering aan Rwanda. Het Comité concludeert dan ook dat de uitlevering van verzoeker aan Rwanda geen strijd met artikel 3 CAT oplevert.

S.S. (800/2017, 26 juli 2019)

| 40 |

Verzoeker klaagt bij het Comité dat zijn uitzetting naar Sri Lanka een reëel risico op foltering, in strijd met artikel 3 CAT, zal opleveren. Nadat het Comité heeft vernomen dat verzoeker niet langer in Nederland verblijft en asiel heeft aangevraagd in een ander land, besluit het Comité de zaak te schrappen.

X. (863/2018, 5 december 2019)

Verzoekster, van Ivoiriaanse afkomst, verblijft sinds 2009 in Nederland. Verzoekster stelt dat haar uitzetting naar Ivoorkust een schending oplevert van haar rechten onder artikel 3 CAT gezien het gevaar dat zij stelt te lopen bij uitzetting naar dat land. Verzoekster draagt aan dat zij in december 2005 is opgepakt door onbekende militairen van oppositiepartijen, waarna zij vier jaar heeft vastgezetten in een gevangenis. Verzoekster stelt dat zij gedurende de vier jaar meerdere keren is mishandeld en verkracht door bewakers. Op 7 augustus 2009 heeft zij weten te ontsnappen en op 9 augustus 2009 is zij aangekomen in Nederland. Op 23 oktober 2009 heeft zij een verzoek gedaan tot een tijdelijke verblijfsvergunning, die op 8 februari 2010 werd verleend vanwege de burgeroorlog die ten tijde van de behandeling van de aanvraag in Ivoorkust woedde. Op 30 oktober 2013 werd haar tijdelijke verblijfsvergunning ingetrokken nadat de situatie in Ivoorkust als veilig werd verklaard. Verzoekster kwam niet in aanmerking voor een verblijfsvergunning.

aangezien zij geen individueel gevaar zou lopen bij terugkeer naar Ivoorkust. Daarnaast stelde de IND dat haar asielrelaas inconsistenties, vaagheden en tegenstellingen bevatte, waardoor haar relaas niet geloofwaardig werd geacht. Verzoekster is vervolgens in beroep gegaan tegen het intrekken van haar verblijfsvergunning en heeft tevens een aanvraag gedaan voor verlenging van haar verblijfsvergunning; beide werden afgewezen. Verzoekster klaagt bij het CAT Comité dat haar rechten onder artikel 3 CAT geschonden worden bij terugkeer naar Ivoorkust. Verzoekster stelt dat de inconsistenties in haar asielrelaas verklaard kunnen worden doordat zij ten tijde van haar asielrelaas hevige medicatie gebruikte voor epileptische aanvallen, die het gevolg waren van de gestelde foltering en verkrachtingen. Het Comité oordeelt dat, hoewel dit een reden zou kunnen zijn voor sommige inconsistenties, deze uitleg niet voldoende wordt geacht om alle tegenstrijdigheden te verklaren. Bovendien heeft verzoekster, zelfs als haar verhaal voldoende geloofwaardig wordt geacht, niet voldoende aangetoond dat zij bij uitzetting naar Ivoorkust nog steeds persoonlijk gevaar loopt. Het Comité oordeelt derhalve dat de uitzetting van verzoekster naar Ivoorkust geen schending oplevert van artikel 3 CAT.

Overige ontwikkelingen

Raad van Europa²

Interlakenproces: hervorming van EVRM-systeem

Eind 2019 kwam een eind aan het zogenaamde Interlakenproces, waarin sedert 2010 vijf ministeriële conferenties over de toekomst van het EVRM-systeem op lange(re) termijn plaatsvonden en die resulteerden in politieke verklaringen: Interlaken (2010), Izmir (2011), Brighton (2012), Brussel (2015) en Kopenhagen (2018). In eerste instantie lag het zwaartepunt vooral bij hervorming van het EHRM om het hoofd te kunnen bieden aan de enorme werklast. Gaandeweg werd de aandacht gericht op alle bij het EVRM-systeem betrokken actoren, waaronder ook de lidstaten die de primaire verantwoordelijkheid hebben voor de implementatie van het EVRM en het Comité van Ministers dat toezicht houdt op de naleving door lidstaten van uitspraken van het EHRM. In de Verklaring van Interlaken is het Comité van Ministers gevraagd om voor het einde van 2019 te besluiten of de inmiddels genomen maatregelen voldoende zijn om te verzekeren dat het EVRM-systeem nog op effectieve wijze zal kunnen blijven functioneren of dat er fundamentele maatregelen nodig zijn. Op instructie van het Comité van Ministers heeft het Stuurcomité Mensenrechten (CDDH) een bijdrage aan deze evaluatie geleverd waarin met name aandacht is besteed aan de volgende aspecten:

- werklast van het EHRM;
- mogelijkheden om het behandelingsproces van zaken te versnellen;
- mogelijkheden om tot een effectievere behandeling van interstatelijke zaken te komen; en
- positie van EHRM-rechters na afloop van hun mandaat.

Daarnaast is aandacht besteed aan uitvoering door lidstaten van de Verklaring van Brussel waarin de gedeelde verantwoordelijkheid van lidstaten en het EHRM wordt benadrukt. Tijdens de ministeriële sessie van het Comité van Ministers in Elsinore (Denemarken) in mei 2018 is voorts besloten om in de evaluatie ook te betrekken de effecten van Protocol 15 en 16. De bijdrage daarvoor wordt in het voorjaar 2020 verwacht. De conclusie van het eind 2019 aan het Comité van Ministers aangeboden rapport “Contribution of the CDDH to the evaluation provided for by the Interlaken Declaration” is dat er vooralsnog geen reden is tot fundamentele wijziging

² Stukken die betrekking hebben op onderstaande onderwerpen zijn te vinden op www.coe.int.

van het EVRM-systeem. Een aantal doorgevoerde hervormingen heeft al positieve resultaten laten zien en van andere zijn de effecten nog niet uitgekristalliseerd. Aangezien de zaken die voortkomen uit interstatelijke conflicten een zware belasting vormen voor het systeem, zal op dit punt nader werk door het CDDH worden verricht. Eveneens zal, in het kader van het principe van gedeelde verantwoordelijkheid, nadere aandacht worden besteed aan de praktijk van lidstaten gericht op het voorkomen van schendingen en de aanwezigheid van effectieve rechtsmiddelen. De evaluatie van het Interlakenproces zal onderdeel zijn van de agenda van de 130ste ministeriële sessie van het Comité van Ministers.

Rapport over het EVRM in de Europese en internationale rechtsorde

Eind 2019 heeft het CDDH ook het “Report on the place of the European Convention on Human Rights in the European and international legal order” aangeboden aan het Comité van Ministers. Dit rapport is tot stand gekomen in het kader van het Interlakenproces waarbij interpretatieverschillen tussen het EVRM en andere internationale instrumenten werd gezien als een van de uitdagingen voor het systeem. Het rapport bevat een analyse van uitdagingen en mogelijke oplossingsrichtingen op de volgende terreinen: extraterritoriale werking van het EVRM en staatsaansprakelijkheid; door het EHRM gehanteerde interpretatiemethoden; interactie tussen het EVRM en resoluties van de VN-Veiligheidsraad; interactie tussen het EVRM en humanitair oorlogsrecht; interactie tussen het EVRM en mensenrechtenverdragen van de VN; en interactie tussen het EVRM en de rechtsorde van de Europese Unie en Euraziatische Economische Unie.

| 44 |

Protocol 16 bij het EVRM

Tijdens zijn bezoek aan Straatsburg van 11-12 februari 2019 overhandigde minister Blok van Buitenlandse zaken het instrument van ratificatie van Protocol 16 aan de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa. Daarmee werd het Koninkrijk der Nederlanden de elfde lidstaat die de hoogste nationale rechters de mogelijkheid biedt het EHRM om advies te vragen over principiële vragen over de uitleg of toepassing van de rechten en vrijheden neergelegd in het EVRM of de daarbij behorende Protocollen binnen de context van een bij die rechter aanhangige zaak. Het Protocol is op 1 juni 2019 voor het Koninkrijk in werking getreden. Als hoogste rechters die op grond van Protocol 16 een adviesaanvraag kunnen indienen, zijn aangewezen: de Hoge Raad, de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad

van State, de Centrale Raad van Beroep, het College van Beroep voor het bedrijfsleven en het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint Maarten en van Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Tijdens het gesprek dat minister Blok voerde met de President van het EHRM gaf deze aan dat de verwachting is dat op de langere termijn de door dit Protocol versterkte dialoog met de nationale rechter tot minder verzoekschriften en dus tot lagere werklast voor het Hof zal leiden. Op 10 april 2019 bracht het EHRM zijn eerste advies uit naar aanleiding van de in oktober 2018 ingediende adviesaanvraag van het Franse Cour de Cassation over het draagmoederschap en artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven). In augustus 2019 werd een tweede adviesaanvraag ingediend door het Constitutionele Hof van Armenië betreffende enkele aspecten van artikel 7 EVRM (geen straf zonder wet).

Toezicht op naleving van EHRM-uitspraken

Op 29 mei 2019 deed het EHRM voor het eerst een uitspraak in een procedure op basis van artikel 46, lid 4, EVRM. Het Comité van Ministers had in december 2017 met betrekking tot de zaak Mammadov t. Azerbeidzjan de vraag voorgelegd of Azerbeidzjan had voldaan aan zijn verplichting onder artikel 46, lid 1, EVRM om de in deze zaak gedane uitspraak van 22 mei 2014 ten uitvoer te leggen. De Grote Kamer van het EHRM oordeelde unaniem dat Azerbeidzjan zijn verplichting niet is nagekomen. De zaak ligt nu weer bij het Comité van Ministers.

| 45 |

Dialoog tussen agenten en het EHRM

In het kader van terugdringing van zijn werklast heeft het EHRM in 2019 zijn werkwijze om schikkingen te bevorderen, de zogeheten non-contentieuze fase (NCP), geïntensiveerd. Bij 81% van alle gecommuniceerde zaken is de NCP gehanteerd. Hierbij wordt aan lidstaten en verzoekers eerst tijd gegeven de mogelijkheid van een schikking te onderzoeken. In ca. 37% van de zaken waarbij de NCP werd gehanteerd, heeft het EHRM meteen zelf een schikkingsvoorstel gedaan dat kan worden aanvaard of geweigerd. Dit gebeurt in relatief eenvoudige gevallen. Het EHRM zal niet zelf een voorstel doen wanneer onder meer sprake is van complexe juridische of van nieuwe vraagstukken, of wanneer het verzoekschrift raakt aan kwesties van belang voor de publiek opinie. Uit een eerste evaluatie is naar voren gekomen dat agenten de NCP over het geheel genomen als positief ervaren, maar dat verbeteringen mogelijk zijn. Met name zou kunnen worden verduidelijkt

dat hantering van de NCP geen indicatie van een schending inhoudt. In de dialoog met agenten zal voortdurende aandacht zijn voor verdere verbeteringen.

In 2019 heeft het EHRM een intern handboek voor het schrijven van uitspraken gefinaliseerd. Hiermee wordt beoogd consistentie aan te brengen in de schrijfwijze van uitspraken van de verschillende Kamers en de leesbaarheid van uitspraken te vergemakkelijken, onder meer door aan het begin de essentie van de uitspraak weer te geven.

Europees Sociaal Handvest/Collectieve klachtprocedure

Er zijn in 2019 geen nieuwe klachten tegen Nederland binnengekomen op grond van de collectieve klachtprocedure onder het Europees Sociaal Handvest voor behandeling bij het Europees Comité voor Sociale Rechten (ECSR). Er is slechts één lopende zaak tegen Nederland, een klacht van University Women of Europe (UWE).

Besprekingen in het CDDH over de bescherming van sociale rechten in Europa resulteerden in 2019 in het “Report identifying good practices and making proposals with a view to improving the implementation of social rights in Europe”, waarin ook voorstellen zijn vervat voor een efficiënter toezichtsmechanisme in het kader van de collectieve klachtprocedure. Dit rapport ligt nu voor bij het Comité van Ministers dat zich moet uitspreken over de wijze waarop follow-up aan de voorstellen zal worden gegeven.

Verenigde Naties

Verdragsrapportages

- Op 9 januari 2019 is de geconsolideerde 22e, 23e en 24e periodieke rapportage onder het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie ingediend bij het Comité tegen rassendiscriminatie.
- Op 24 januari 2019 is de tussentijdse rapportage naar aanleiding van het rapport met conclusies en aanbevelingen van het Comité inzake economische, sociale en culturele rechten in reactie op de zesde periodieke rapportage onder het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten ingediend bij het Comité.
- Op 1 en 2 juli 2019 vond de hoorzitting plaats over de vijfde periodieke rapportage onder het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR). De Koninkrijksdelegatie bestond uit vertegenwoordigers uit Nederland, Aruba en Curaçao.
- Op 25 juli 2019 publiceerde het Mensenrechtencomité zijn rapport met conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van de vijfde periodieke rapportage onder het IVBPR.

| 47 |

Andere bijdragen aan verdragscomités

- Nederland heeft in 2019 bijdragen gestuurd aan het Comité voor de rechten van het kind met opmerkingen op ontwerp teksten voor algemene aanbevelingen (general comments) over de rechten van kinderen in een digitale omgeving, over de rechten van kinderen in jeugd detentie en over kinderhandel en –prostitutie. De bijdragen zijn te vinden op de webpagina van het Comité.
- Nederland heeft in 2019 een bijdrage gestuurd aan het Comité tegen rassendiscriminatie met opmerkingen op een ontwerp tekst voor een algemene aanbeveling over etnische profilering. De bijdrage is te vinden op de webpagina van het Comité.

Publicaties verdragscomités

- Het Comité voor de rechten van het kind publiceerde op 18 september 2019 een algemene aanbeveling over de rechten van kinderen in het jeugdrechtstelsel (General comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system).

Bijlagen:

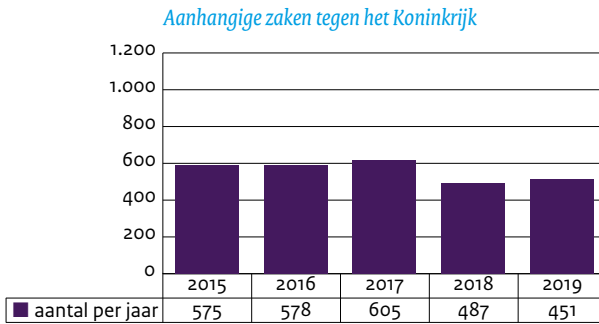
overzichten en statistieken

Bijlage I

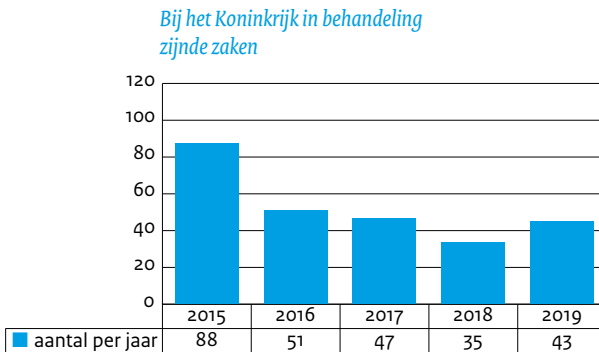
Raad van Europa

Europees Hof voor de Rechten van de Mens³

Statistieken⁴

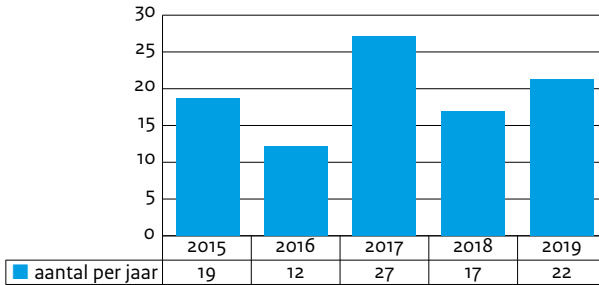
| 51 |

³ Cijfermateriaal met betrekking tot alle lidstaten van de Raad van Europa is te vinden in de *Survey of Activities 2019* van de griffie van het EHRM.

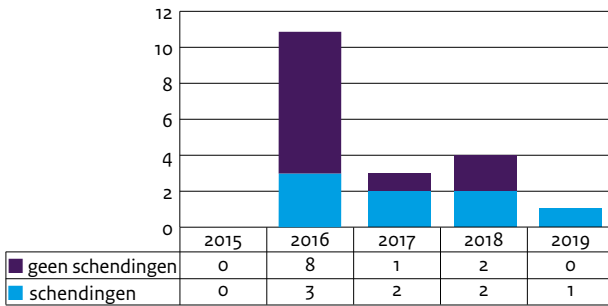
⁴ De gegevens hebben betrekking op zaken tegen het Koninkrijk der Nederlanden.

Nieuwe aan het Koninkrijk gecommuniceerde zaken

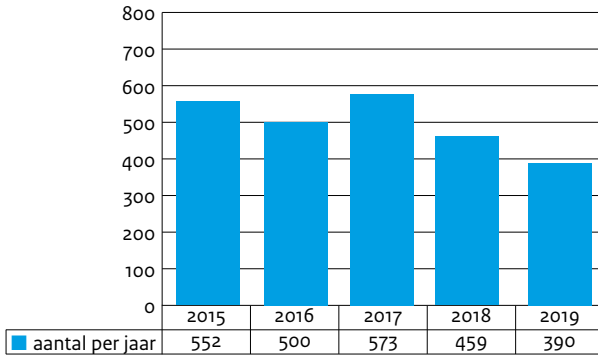

| 52 |

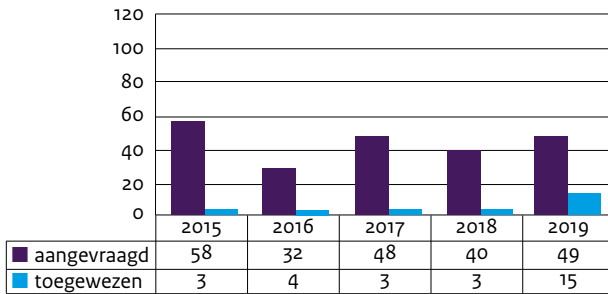
Uitspraken

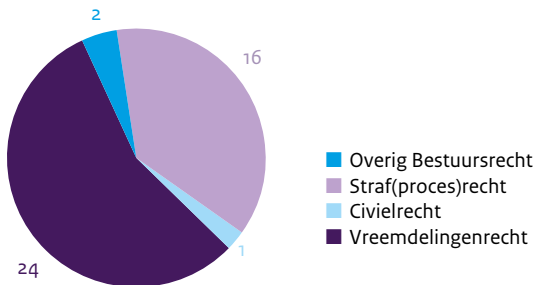
Ontvankelijkheidsbeslissingen en beslissingen tot schrapping van de rol

Voorlopige maatregelen (Procedureregel 39)

*Aanhangige zaken
per categorie op 31 december 2019*

Uitspraken en beslissingen⁵

Uitspraken

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
H.J.C.K.	23192/15	28 mei 2019

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
A.	24026/18	5 september 2019 (*)
A.A. e.a.	28190/18	29 augustus 2019
A.D. en L.K.	71815/14 / 71827/14	12 maart 2019
A.J. e.a.	82077/17	17 januari 2019
A.M.	37153/17	24 oktober 2019
A.R.B.	8108/18	17 januari 2019
D.B.	48671/18	11 juli 2019 (*)
E.Y.	37115/11	15 januari 2019
F.B.	54892/16	25 juni 2019
F.O.M.	42922/18	14 november 2019
G.S.	34299/14	12 maart 2019
J.P.A.N.	59133/16	25 juni 2019
K.	8087/15	11 juli 2019 (*)
K.E.K.	37164/17	26 november 2019
M.A.S. e.a.	80450/13	12 september 2019
M.M.S. e.a.	9933/18	12 december 2019
M.T.	18519/19	11 juli 2019 (*)
N.K.	58572/14	6 juni 2019
N.O.V.	68328/17	8 januari 2019
S.A. en A.J.	70475/14 / 70530/14	12 maart 2019
S.H.	36558/14	12 maart 2019
T.E.	43462/16	3 september 2019

⁵ De hier genoemde zaken zijn samengevat in het hoofdstuk 'Raad van Europa'. De zaken met een (*) zijn *Single judge decisions* en daarom niet samengevat.

Zaken tegen het Koninkrijk in behandeling op 31 december 2019

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
A.H.L.	2445/17	art. 3
A.S.	48397/19	artt. 3 en 13
A.S.N. en T.K.M.	68377/17	artt. 2 en 3
B.H. B.V.	3124/16	art. 8
B.J.	51027/19	artt. 3 en 13
B.Y.C. en L.M.C.	7338/16	art. 3
C.H.P.	58403/17	artt. 1, 4, 6, 7 en 8
C.P.	65064/19	artt. 2 en 3
E.G.E.	52053/18	artt. 2, 3 en 8
F.E.H.	73329/16	art. 5
F.G.Z.	69491/16	art. 5
F.O. e.a.	48125/19	art. 3
H.P.	25402/14	art. 8
J.J.G. B.V. e.a.	2800/16	art. 8
K.A.	3138/16	art. 8
K.D. e.a.	52334/19	artt. 2, 3, 6 en 13
L.A.D.L.	58342/15	art. 6
M.B.	71008/16	art. 5
M.F.D.	61591/16	art. 6 en art. 4 van Prot. 7
M.I.M.	42533/19	artt. 3, 5, 8 en 13
M.J.	49259/18	artt. 3 en 13
M.M.	10982/15	art. 5
M.Ö.	45036/18	art. 2
M.T.	46595/19	art. 3
R.B. en N.R.	45067/18	artt. 2 en 13
R.H.S.N.	585/19	artt. 6 en 13
R.R.C.	21464/15	artt. 3 en 13
P.I. B.V.	3205/16	art. 8
P.T.	50389/19	art. 3
S.A.	49773/15	art. 3
S.L.S. e.a.	19732/17	artt. 6 en 8

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
S.O.	49596/19	art. 3 en art. 4 Handvest grondrechten EU
S.S.G. e.a.	530/18	artt. 2 en 3
S.W.O.C. B.V.	2799/16	art. 8
T.K.	298/15	art. 2
T.M. en S.Y.M.	33515/16	artt. 3, 8 en 14
V.A. e.a.	48062/19	art. 3 en art. 4 Handvest grondrechten EU
V.K.	2205/16	art. 6
X.	72631/18	art. 6
Y.F.C. e.a.	21325/19	artt. 3, 5 en 13 en art. 4 van Prot. 4
Z.H.	45582/18	art. 3
Z.N.	71676/14	artt. 3 en 13

Zaken tegen andere landen in behandeling op 31 december 2019⁶

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel EVRM
S.A. e.a. en A. e.a. t. Rusland	25714/16 en 56328/18	artt. 2, 3 en 41
BBW t. UK en Centrum för rättvisa t. Zweden	58170/13 en 35252/08	art. 8
K.J.B. e.a. t. Rusland	22515/14	artt. 5 en 10
M.N. e.a. t. België	3599/18	artt. 1, 3, 6 en 13
S-V. e.a. t. Rusland	26302/10	artt. 2 en 3

⁶ In deze zaken heeft het Koninkrijk geïntervenieerd of het voornemen tot interventie te kennen gegeven.

Europees Comité voor Sociale Rechten

In het jaar 2019 waren er geen beslissingen van het Comité.

Zaken in behandeling op 31 december 2019

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel ESH
UWE	134/2016	artt. 1, 4, 20 en E

Comité van Ministers

EHRM-zaken onder toezicht op 31 december 2019

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum uitspraak/beslissing
J.C.M.	10511/10	26 april 2016
I.Ó.	69810/12	28 juni 2016
A.J.H.	30749/12	14 februari 2017
H. en K.	70286/14	2 mei 2017
E.C.	37617/10	28 augustus 2018
F.C.	29593/17	9 oktober 2018
H.J.C.K.	23192/15	28 mei 2019

EHRM-zaken waarvan toezicht is beëindigd in 2019⁷

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum afsluitende resolutie
I-M.O.	1704/17	2 mei 2019
J.Z.	23179/12	2 mei 2019

⁷ Zaken waarbij een (*) is weergegeven zijn samengevat in het hoofdstuk 'Comité van Ministers'.

Bijlage II

Verenigde Naties

Algemene gegevens⁸

In het jaar 2019 werden door de VN-Verdragscomités:

- twee nieuwe verzoekschriften ter kennis gebracht;
- in twee zaken een zienswijze (views) vastgesteld, waarbij één keer een schending werd geconstateerd en in acht zaken een beslissing genomen.

Mensenrechtencomité

Zienswijzen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
E.A. en Y.	2498/2014	26 maart 2019
M.H. en J.H.	2489/2014	26 maart 2019

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
M.S.	2739/2016	8 november 2019
S.A. e.a.	2683/2015	17 juli 2019

| 61 |

Zaken in behandeling op 31 december 2019

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel IVBPR
A.D.N.	2894/2016	art. 7
A.G.	3052/2017	artt. 2 en 8
B.P. en P.B.	2974/2017	artt. 2, 3, 6, 7, 9, 17 en 26
D.J.	3256/2018	art. 14
D.Z.	2918/2016	art. 24
G.F.S.	3650/2019	artt. 2, 10, 14, 15, 17, 25 en 26
G.R.M.J.	2958/2017	artt. 2, 14 en 25
H.J.T.	3004/2017	art. 14
J.O.Z. en E.E.I.Z.	2796/2016	artt. 1, 2, 7, 9 en 24
J.S.	3210/2018	artt. 2, 4, 7, 9 en 10
O.T.	2782/2016	artt. 2, 13, 17, 23 en 24
R.E.I.	3015/2017	artt. 14, 15 en 26
S.E.H.	3236/2018	artt. 12 en 26

⁸ De hier genoemde zaken zijn samengevat in het hoofdstuk 'Verenigde Naties'.

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel IVBPR
S.H. e.a.	3281/2018	artt. 2, 6, 7, 17, 19, 24 en 26
W.S.J.	3077/2017	artt. 2 en 26

Comité voor de Uitbanning van Discriminatie van Vrouwen

In het jaar 2019 waren er geen zienswijzen en/of beslissingen.

Zaken in behandeling op 31 december 2019

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel CEDAW
G.M.F. e.a.	117/2017	artt. 1, 6, 9, 15 en 16

Comité tegen Foltering

In het jaar 2019 waren er geen zienswijzen.

Beslissingen

Zaaknaam	Zaaknummer	Datum
J.I.	771/2016	16 mei 2019
J.M.	768/2016	16 mei 2019
K. en K.	760/2016	3 mei 2019
M.J.S.	757/2016	3 mei 2019
S.S.	800/2017	26 juli 2019
X.	863/2018	5 december 2019

Zaken in behandeling op 31 december 2019

Zaaknaam	Zaaknummer	Artikel CAT
D.B.	824/2017	art. 3
F.K.M.	954/2019	art. 3
S.R.	834/2017	art. 3
T.S.	896/2018	art. 3

3russeMexicoStPetersburgPamaraAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosAiresBogotaKairoHarareLagosManagua
HamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKualaLaem
VellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTok
yburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEs
nSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranA
abiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBa
osAngelsKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyadBamakoTe
lingtonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomayS
rontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBar
1LusakaAntwerpenSaoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanboelAlmatyBangkokHels
nJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretoriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRi
yskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenSt
1WellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLuxemburgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanAccraPraagKarachiK
rajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekRiyadLuandaMadridVaticaanstadWarschauBa
VancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrankfurtAmMainMelbo
nchenAtheneDüsseldorfKampalaCanberraBamakoIslamabadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéRiyadhMuscatKamp
isMadridBelgradoBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingt
ikaWenenHongKongBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanMog
1VancouverAnkaraBarcelonaPraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAtheneIstanboelWashingtonWellingtonKhartoumBonnLusakaDubl
ghaiWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkKhartoumAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusaka
yRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavanaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbuDhabiQuito
WashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoelHongKongFrankfurtAmMainKarac
islavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorf
yNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgKobeYaoundéAddisAbe
dridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAngelesMila
rEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoumBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSarajevoAnkara
ersburgShanghaiBagdadJakartaKualaLoempoeTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagoIslamabadKing
amasusTunisBogotáKopenhagenWenenCaracasBernKeoalaLoempoeTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainShanghaiRiy
artoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopen
3agdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJoséKoweitWenenKievParijsBuenosAiresMadridKoweitHarareParijsMoskouPretoriaTri
dridDamascusPraagKobeKualaLoempoeKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBa
3onnonCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBo
amakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCanberraAbuDhabi
rneeWenenDarEsSalaamBrasiliaKoweitParijsJakartaIstanboelTeheranKhartoumAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoelBangkokW
aPazParamariboBoekarestSarajevoKualaLoempoeBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraP
rijsLaPazWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanboelBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraA
KhartoumDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosAiresBogotaKairo
eLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaam
yfiakKualaLoempoeWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonPari
2DüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgrado
urgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingstonStPetersburgAmmanM
MexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbebaTripoliLa
riroManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNe
iyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaP
AnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelona
asManaguaBarcelonaLusakaAntwerpenSaoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanboel
yBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretoriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWind
ZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHam
openhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLuxemburgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmman
PraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekRiyadLuandaMadridVat
stadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusakaFrank
nMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCanberraBamakoIslamabadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéR
MuscatKampalaParijsMadridBelgradoBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwer
isselWashingtonLusakaWenenHongKongBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMap
rsMilaanMontevideoVancouverAnkaraBarcelonaPraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAtheneIstanboelWashingtonWellingtonKhartou
1LusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoséManaguaNewYorkKhartoumAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSant
eChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavanaHavannaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamab
uAbuDhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbebaNewYorkSingaporeSeoelHongKongFra
AmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSydneySantiagoDeCh
2DüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgK
ündéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagreb
LosAngelesMilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoumBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuen
SarajevoAnkaraStPetersburgShanghaiBagdadJakartaKualaLoempoeTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongCh
IslamabadKingstonDamascusTunisBogotáKopenhagenWenenCaracasBernKeoalaLoempoeTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSp
onnShanghaiRiyadKhartoumZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAires
hanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJoséKoweitWenenKievParijsBuenosAiresMadridKoweitHarareP
skouPretoriaTripoliMadridDamascusPraagKobeKualaLoempoeKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamMelbourneZagrebParijsHoustonW
kParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAmmanBagdadNewDe
1LaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomb
erraAbuDhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoweitParijsJakartaIstanboelTeheranKhartoumAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhi
SeoelBangkokWenenLaPazParamariboBoekarestSarajevoKualaLoempoeBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAn
manCanberraBogotáParijsLaPazWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanboelBoedapestHamburgVancouverDhakaDu
ngkokAnkaraAlgiersKhartoumDubaiKobeBrusselMexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpe
rosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkara
eDarEsSalaamKobeSofiaKualaLoempoeWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAd
eAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDakarHoustonAlmatyDubaiRo
amakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKingston
sburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmst
AbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYork
oColomboNewYorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoel
ideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoMan
ishasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaAntwerpenSaoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabi
LondenIstanboelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretoriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSar
3ratislavaWindhoekZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunis
BoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLuxemburgSofiaHoustonRi

Deze brochure is een uitgave van:
Het ministerie van Buitenlandse Zaken
Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag
www.rijksoverheid.nl
© Buitenlandse Zaken | april 2020

17BUZ111759 | N